

12ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία»
Αθήνα, 7-9 Νοεμβρίου 2019
(<http://www.eleto.gr/gr/Conference12.html>)

Αφιερωμένο στον Ιπποκράτη

Σάββατο, 9 Νοεμβρίου 2019, 17:00–19:00

Ανοικτή συζήτηση:

Η ορολογία της ιατρικής, χτες–σήμερα–αύριο

(Συζήτηση γλωσσικών και ορολογικών ζητημάτων που αφορούν την ορολογία της ιατρικής στη διαχρονία της)

Δάνειες και αντιδάνειες στρεβλώσεις όρων

Γιάνης¹ Δημολιάτης

*τ. Αναπληρωτής καθηγητής Υγιεινής και Ιατρικής Εκπαίδευσης,
Εργαστήριο Υγιεινής & Επιδημιολογίας, Τμήμα Ιατρικής,
Σχολή Επιστημών Υγείας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων
(dimolia@uoi.gr)*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

Summary

1. Τα βιώματά-μου²
2. Δάνειες και αντιδάνειες παγίδες
3. Το σύνδρομο του άρωστου μεταφραστή
4. Το σύνδρομο της πρώτης σημασίας του λεξικού
5. Ευθανασία: στρέβλωση μέχρι αντιστροφής
6. Ποιότητα εναντίον ποσότητας: όταν ένας όρος υποσκάπτει έναν άλλον
7. Φυσικά και αφύσικα του σώματος και της ψυχής: όταν ένας όρος ...
8. Γλωσσάρι: όταν ένας όρος υποσκάπτει μια ολόκληρη γλώσσα
9. Σύνδρομο διαστροφής των (αναλοϊωτών) εννοιών μέσω στρέβλωσης των όρων που τις εκφράζουν
10. Επίλογος

ΠΙΝΑΚΕΣ

1. Δάνειες και αντιδάνειες (ΑΔ) στρεβλώσεις όρων.
2. Η σημασία των πρώτων συνθετικών 'ευ-' και 'δυσ-' πολλών σύνθετων λέξεων, και των σύνθετων λέξεων 'ευθανασία' και 'δυσθανασία'.

¹ Ο 'γιωτακισμός' των συμφώνων (απλοποίηση δίψηφων απλών –και όχι διπλών– συμφώνων· το γγ δέν είναι ούτε δίψηφο γ ούτε διπλό γ, είναι άλος φθόγγος) είναι του συγγραφέα, ο οποίος και θέτει το ερώτημα: **Θα υπάρχει ελληνική γλώσσα μετά 100 χρόνια παγκοσμιοποίησης;** χωρίς (επείγοντα) γιωτακισμό και της γραφής; Είναι η ιστορία του παρελθόντος βαρύτερη από την ιστορία του μέλλοντος; Αν είμαστε στραμμένοι προς το παρελθόν, έχουμε στα νώτα-μας το μέλλον = είμαστε ήδη παρελθόν... Βλ. και υποσημείωση (στο εξής υσμ) 21. Είθε οι γλωσσολόγοι και η ΕΛΕΤΟ και οι ενδιαφερόμενοι όλοι να συνδιοργανώσουν, υπό τον πρόεδρο της Δημοκρατίας, σχετικό διεπιστημονικό συμπόσιο για να απαντήσουν στο ερώτημα.

² Για τον τονισμό όποιων μονοσύλλαβων πρέπει να ακούτε (καί προφέρετε) έντονα κατά τον ένα και μοναδικό κανόνα "Βάζε τόνο μόνον όπου και όταν ακούγεται", καθώς και για την με ενωτική παύλα ένωση των εγκλιτικών με την προηγούμενή-τους λέξη: Τάσιος Π. Θεοδόσιος. **Για ένα ορθολογικότερο τονικό σύστημα. Πρακτικά Συνεδρίου για την Ελληνική Γλώσσα: 1976-1996 είκοσι χρόνια από την καθιέρωση της Νεοελληνικής (Δημοτικής) ως επίσημης γλώσσας.** Αθήνα 1999: 197-203: PDF*. Βλ. και: (α) Θ.Β. "Ένα μονοτονικό που μπορείς και να το ...ακούσεις". *Ορόγραμμα* 2011, 111: 3. (β) Κώστας Βαλεοντής. "Ορθολογικά μονοτονίσματα", έκδοση 1^η, Αθήνα, Φεβρουάριος 2019. Όχι από διαφωνία, δεν τήρησα όλες τις συστάσεις των συγγραφέων: τους ζητώ συγνώμη. * <https://drive.google.com/file/d/1pbb1un0dy5qP2VhYlejcnapRIQ3exmAz/view?usp=sharing>. Όλοι οι σύνδεσμοι σε όλο το κείμενο λειτουργούν κανονικά· τελευταία πρόσβαση 1-1-2020, εκτός αν σαφώς ορίζεται αλλιώς.

3. Σύνδρομο διαστροφής των (αναλοιώτων) εννοιών μέσω στρέβλωσης των όρων που τις εκφράζουν.

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Το εξώφυλο του βιβλίου *Λεξικό Όρων Υγιεινής και Επιδημιολογίας*.
2. Το σύνδρομο του ανθυγιεινού κτιρίου.-
3. Τα λήματα incidence και prevalence σε λεξικό που χορηγείται σε φοιτητές ιατρικής.
4. Εξετάσεις φοιτητών ιατρικής στη 'φυσική εξέταση' του αρώστου.
5. Σχολή Φυσικής Αγωγής στην Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής...
6. Το εξώφυλο των λεξιλογίων του ΙΑΤΡΟΤΕΚ: *MeSH Hellas Βιοϊατρική Ορολογία*

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Συζητούνται προβλήματα στην απόδοση των δάνειων όρων, πχ, pathology, euthanasia, κτλ, που, όταν επαναπατρίζονται ως αντιδάνεια, οι υποσυνείδητοι εγκεφαλικοί αυτοματισμοί του Έλληνα αναγνώστη (και μεταφραστή) αγγλικών κειμένων αποδίδουν "παθολογία", "ευθανασία", κτλ, επειδή το γλωσσικό αισθητήριο του μέσου ελληνόγλωσσου αναγνώστη (και ιδίως ακροατή) τον κατευθύνει σε (καμιά φορά τελείως) διαφορετικό περιεχόμενο από εκείνο των αντίστοιχων, δάνειων από την ελληνική, αγγλικών όρων.

SUMMARY

Ioannis Dimoliatis, former Associate Professor of Public Health and Medical Education, University of Ioannina, Ioannina, Greece. **[Semantic] Distortion of loan and repatriated loan terms.**

Semantic distortion of loan and repatriated loan terms are discussed. Problems arise when the loan terms, eg, pathology, euthanasia, etc., are repatriated, because the subconscious brain mechanisms (the linguistic intuition) of the Greek people when reading (and translating) an English text may attribute to "pathology", "euthanasia", etc., (sometimes completely) different content than that of the corresponding loan English terms.

1 Τα βιώματά-μου

*τι ακριβώς σημαίνει ν' ασχοληθεί κανείς με την ορολογία γίνεται αντιληπτό
μόνον όταν έχει προχωρήσει τόσο ώστε να μη μπορεί να οπισθοχωρήσει*
Βύρων Σάμιος

Εικόνα 1.

Το εξώφυλο
του βιβλίου
*Λεξικό Όρων
Υγιεινής και
Επιδημιολογίας*
(ΛΟΥΕ).³

Το Φόρουμ Δημόσιας Υγείας και Κοινωνικής Ιατρικής (στο εξής Φόρουμ) δημιουργήθηκε τον Οκτώβριο του 2009 από μέλη διδακτικού και ερευνητικού προσωπικού (ΔΕΠ) των Εργαστηρίων Υγιεινής, Επιδημιολογίας, και Κοινωνικής Ιατρικής των επτά Τμημάτων Ιατρικής των Πανεπιστημίων της χώρας, με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και απόψεων, την ανάπτυξη κοινών ερευνητικών ενδιαφερόντων, την εναρμόνιση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, τη διαμόρφωση θέσεων και κοινής πολιτικής σε θέματα Δημόσιας Υγείας, και την προώθηση αλλαγών για βελτίωσή-της στη χώρα-μας. Στη συνάντηση των μελών-του, κατά τη διάρκεια του 4ου Πανελληνίου Συνεδρίου (Αθήνα,

³ Δημηλιάτης, Ι., Γαλάνης, Π., Γελαστοπούλου, Ε., Ευαγγέλου, Β., Καντζανού, Μ., Λάγιου, Α., Νένα, Ε., Ντζάνη, Ε., Παναγιωτόπουλος, Τ., Ραχιώτης, Γ., Σμυρνάκης, Ε., Χάιδις, Α. 2015. *Λεξικό όρων υγιεινής και επιδημιολογίας*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/2667>.

22-24/11/2013), αποφασίστηκε η συγκρότηση επιτροπής που θα ασχοληθεί με την τυποποίηση της ορολογίας που χρησιμοποιείται στην Επιδημιολογία και τη Δημόσια Υγεία, και ορίστηκε ομάδα εργασίας με επικεφαλής τους Γιάννη Δημολιάτη (Ιατρική Σχολή Ιωαννίνων) και Μαρία Καντζανού (Ιατρική Σχολή Αθηνών). Η αρχική διμελής ομάδα εργασίας ανασυγκροτήθηκε σε πολυμελή συγγραφική ομάδα που αντιπροσώπευε όλο το φάσμα του Φόρουμ, αποκατέστησε ικανή συνεργασία με την Ελληνική Εταιρία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ) για τις προδιαγραφές ενός πρότυπου λεξικού, υπέβαλε πρόταση στον φορέα έκδοσης ελεύθερα διαθέσιμων πανεπιστημιακών συγγραμάτων "ΚΑΛΙΠΟΣ", από τον οποίο και εκδόθηκε το 2015 το *Λεξικό Όρων Υγιεινής και Επιδημιολογίας* (Εικόνα 1), το οποίο και παρουσιάστηκε στο 10^ο Συνέδριο της ΕΛΕΤΟ.⁴

Είχα τότε την τύχη να συνεργαστώ στενά με τον Πρόεδρο της ΕΛΕΤΟ κ. Κώστα Βαλεοντή και έχω τις καλύτερες αναμνήσεις. Έχω τώρα την τιμή να είμαι συνομιλητής στην Ανοικτή Συζήτηση του αφιερωμένου στον Ιποκράτη 12^{ου} Συνεδρίου της ΕΛΕΤΟ «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία».

Δεν ήταν η πρώτη φορά που κονταροχτυπήθηκα με τους όρους, τις έννοιες, τις ερμηνείες, και την πραγματικότητα που απεικονίζουν. Είχαν προηγηθεί μεταφράσεις βιβλίων (καί επιμέλειά-τους) από τα αγγλικά (1992,⁵ 1999,⁶ 2002,⁷ 2007⁸) αλλά και από τα αρχαϊκά ελληνικά (2005⁹), όπου πάλευα ν' αποφύγω τις "αγγλικούρες" και τις (αρχαιοελληνικές) "ελληνικούρες".¹⁰ Ποια πολιτική όφειλα να ακολουθήσω;¹¹ Θα σας ξεναγήσω σε μερικές από τις παγίδες στο δρόμο-μου.

2 Δάνειες και αντιδάνειες¹² παγίδες

την ευθύνην ἢν φέρει και την προσοχήν ἢν δέον να καταβάλῃ περὶ την ονοματολογίαν ο κατά πρώτον εισάγων ενοίας και όρους επιστημονικούς εν οιαδήποτε χώρα Μηλιαράκης (1910)¹³

Στον πίνακα 1 παρατίθενται αρκετές από τις δάνειες και αντιδάνειες παγίδες που συνάντησα. Στη συνέχεια θα συζητηθούν εκτενώς έξι από αυτές.

- 4 Δημολιάτης Γ, Γαλάνης Π, Γελαστοπούλου Ε, Καντζανού Μ, Λάγιου Λ, Νένα Ε, Ντζάνη Ε, Ραχιώτης Γ, Σμυρνάκης Ε, Χάιδις Α-Μ, Λιονής Χ. **Προς ένα Λεξικό όρων επιδημιολογίας & δημόσιας υγείας**. ΕΛΕΤΟ, 10^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», Αθήνα 12-14 Νοεμβρίου 2015. *Πρακτικά*: 231-241. http://www.eleto.gr/download/Conferences/10th_Conference/Papers-and-speakers/10th_15-12-32_Dimoliatis-Galanis-Gelastopoulou-Lagiou-Nena-Ntzani-Rachiotis-Smyrnakis-Chaidis_Paper_V03.pdf.
- 5 Δημολιάτης Γ, Χουλιάρη Σ, Αναστασόπουλος Π. **Εισαγωγή στη Σύγχρονη Επιδημιολογία**. Λίτσας, Αθήνα 1992: σελίδες 181. <http://www.biblionet.gr/book/157727/> και <https://liitsas.gr/?product=εισαγωγή-στη-σύγχρονη-επιδημιολογία>.
- 6 Ντανάκα Α, Δημολιάτης Γ (μετάφραση). **Η γλώσσα του σώματος**. Καστανιώτης, Αθήνα, α' έκδοση 1999 <http://www.biblionet.gr/book/14698/>, β' έκδοση 2007 <http://www.biblionet.gr/book/123804/>: σελίδες 304. Τίτλος πρωτοτύπου: Gordon Wainwright, *Body Language*, Hodder & Stoughton Limited, series Teach Yourself. 1985.
- 7 Δημολιάτης Γ. (μετάφραση-επιμέλεια). **Υγεία 21: υγεία για όλους τον 21ο αιώνα**. Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2002: σελίδες 443. <http://www.biblionet.gr/book/70591>.
- 8 Δημολιάτης Γ (μετάφραση, επιμέλεια). **Η τέχνη να είσαι δάσκαλος**. Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2007: σελίδες 122. Τίτλος πρωτοτύπου: Howard Barrows, *The Tutorial Process*, Southern Illinois University 1992. <http://www.biblionet.gr/book/125194/>.
- 9 Δημολιάτης Γ, Γαλανάκης Μ (μετάφραση, επιμέλεια, εισαγωγή, παραρτήματα). **Ευγένιος Βούλγαρης: Διατριβή περί Ευθανασίας**. Εξάντας 2005. σελίδες 248. <http://www.biblionet.gr/book/116165/>.
- 10 Τασολάμπρος Λ. **Η δημοτική, η αρχαία και η καθομιλουμένη. Η ανθρωπιστική παιδεία**. Αυτοέκδοση, Αθήνα 1980: 41-43. https://drive.google.com/file/d/1cB3l6XtbAKlhUNb7G_j4pb_5m69U418j/view?usp=sharing.
- 11 «Το ερώτημα **ποια πολιτική** πρέπει ν' ακολουθεί μια κοινωνία, που προσπαθεί να δημιουργήσει ή ν' αναστήσει μια παιδεία, **στη μετάφραση** έργων από τις σύγχρονες-της ξένες γλώσσες» συζητά ο G P Henderson στο *The revival of Greek thought 1620-1830*, State University of New York 1970, μετάφραση Φ Κ Βώρος, *Η αναβίωση του ελληνικού στοχασμού 1620-1830*, Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1977: κεφάλαιο «Το πρόβλημα των μεταφράσεων»: σελίδα 115.
- 12 «Το φαινόμενο του αντιδανεισμού ορίζεται ως μια αληλουχία δανεισμών που έχουν ως αφετηρία και τέρμα την ίδια γλώσσα, σε παλαιότερη και νεότερη μορφή της αντίστοιχα.» Σελίδα 53 στο: Βασμανόλη Ερασμία. **Οι αντιδάνειες λέξεις στη Νέα Ελληνική**. Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Αθηνών. 2007. Σελίδες 388. <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/23156#page/1/mode/2up>.
- 13 Καλοπίσης Γ. Στοχαστική ανάπτυξη: αδόκιμη, άστοχη και παραπλανητική η χρησιμοποίηση των όρων αειφόρος, αειφορικός, αειφορία για χαρακτηρισμό της ανάπτυξης. *Νέα Οικολογία* 1999, 173: 48-49: «Ο καθηγητής Σπυρ. Μηλιαράκης στον πρόλόγο-του του κλασικού-του Εγχειριδίου Βοτανικής (1910), αναφερόμενος σε θέματα ονοματολογίας και επιστημονικών όρων, αναφέρει: "Το λεχθέν υπό του μεγάλου Βοτανικού De Bary, ότι 'ο άνθρωπος εξ ανατροφής διατελεί διηλεκώς υπό την πανίσχυρον επίδρασιν της λέξεως', υποδεικνύει **την ευθύνην ἢν φέρει και την προσοχήν ἢν δέον να καταβάλῃ περὶ την ονοματολογίαν ο κατά πρώτον εισάγων ενοίας και όρους επιστημονικούς εν οιαδήποτε χώρα**"» (υδμ).

Πίνακας 1. Δάνειες και αντιδάνειες (ΑΔ) στρεβλώσεις όρων. Παραδείγματα από το Λεξικό Όρων Υγιεινής και Επιδημιολογίας (ΛΟΥΕ, εικόνα 1).			
ΑΓΓΛΙΚΟΣ ΟΡΟΣ	ΠΑΓΙΔΑ	ΣΩΣΤΟ (Πηγή)	ΠΙΘΑΝΗ ΕΞΗΓΗΣΗ *
autopsy	αυτοψία	νεκροψία (ΒΟα389α15) ^a	ΟΓΠ _a , ΟΗΜ _a , ΑΔ, ΚΑ _a .
alcohol intoxication	αλκοολική τοξικότητα	αλκοολική δηλητηρίαση (ΒΟα367α33), μέθη (ΟΧ) ^a	ΟΓΠ, ΟΗΜ.
congenital	συγγενής ^b (ΒΟα287β37, ΒΟα297α7)	εκ γενετής (ΟΧ, ΛΟΥΕ)	con + genital = συν + γεννητικός = που έρχεται μαζί με τη γένα → παρανόηση: συν + γένος.
critical	κριτικός	κρίσιμος	ΟΓΠ, ΟΗΜ, ΑΔ, ΚΑ.
empathy	εμπάθεια	ενσυναίσθηση ¹⁴	ΟΓΠ, ΟΗΜ, ΑΔ, ΚΑ.
enteral feeding vs parenteral feeding	εντερική σίτιση vs παρεντερική σίτιση	εντερική σίτιση vs ενδοφλέβια σίτιση	ΟΓΠ, ΟΗΜ, ΑΔ, ΚΑ. ^c
Ethics	Ηθική ^d	Δεοντολογία (ΒΟα47α38)	ΟΓΠ, ΟΗΜ, ΑΔ, ΚΑ.
euthanasia	ευθανασία	γιουθανείζια (ΛΟΥΕ)	ΟΓΠ, ΑΔ. Βλ. 5. <i>Στρέβλωση μέχρι αντιστροφής.</i>
glossary	γλωσσάρι(ο) ^e	ερμηνευτήριο (ΛΟΥΕ)	ΟΓΠ, ΟΗΠ, μοιάζει τόσο πολύ με ΑΔ (δεν είναι), ΟΗΜ, ΚΑ. Βλ. μέρος 8. <i>Όταν ένας όρος υποσκάπτει μια γλώσσα.</i>
Healthy	υγιής και όταν δεν αναφέρεται στον άνθρωπο	1 υγιής, όταν αναφέρεται στον άνθρωπο· 2 υγιεινός, όταν αναφέρεται στις συνθήκες που περιβάλλουν τον άνθρωπο	Βλ. μέρος 4. <i>Το σύνδρομο της πρώτης σημασίας του λεξικού.</i>
healthy environment	υγιές περιβάλλον	υγιεινό περιβάλλον	Βλ. healthy.
incidence	επίπτωση (ΒΟβ109β29)	συχνότητα (ΛΟΥΕ, ΟΧ)	ΚΑ. Βλ. μέρος 4. <i>Το σύνδρομο της πρώτης σημασίας του λεξικού.</i>
pathologist	παθολόγος	παθολογοανατόμος	ΑΔ, ΟΓΠ, ΟΗΠ, ΟΗΜ, ΚΑ.
Pathology	Παθολογία	Παθολογική Ανατομική	
prevalence	επικράτηση (ΟΧ)	επιπολασμός (ΒΟβ129α31)	Βλ. incidence.
physical environment vs natural environment	φυσικό περιβάλλον vs φυσικό περιβάλλον	ανθρωπογενές φυσικό περιβάλλον (ΛΟΥΕ) vs μη ανθρωπογενές φυσικό περιβάλλον (ΛΟΥΕ)	ΑΔ του δανείου physical, ΟΓΠ, ΟΗΠ, ΟΗΜ, ΚΑ. Βλ. μέρος 7. <i>Φυσικά και αφύσικα του σώματος και της ψυχής</i>
physical education	φυσική αγωγή	σωματική αγωγή	
physical examination vs mental examination	φυσική εξέταση (του αρώστου από το γιατρό) vs ψυχιατρική εξέταση	Σωματική εξέταση (εξέταση του σώματος του αρώστου) (ΛΟΥΕ) vs ψυχική εξέταση (εξέταση της ψυχής του αρώστου)	
pragmatic	πραγματικός	πρακτικός	ΑΔ, ΟΓΠ, ΟΗΠ, ΟΗΜ.
qualitative	ποιοτικός -ή -ό	Αν αποδώσουμε τα qualitative studies και quantitative studies ως "ποιοτικές μελέτες" και "ποσοτικές μελέτες", ο κάτοχος της εληνικής αυτόματα (υποσυνείδητα) συνάγει το συμπέρασμα ότι οι	
qualitative research / study	ποιοτική έρευνα / μελέτη		

¹⁴ Κιοσές Βασίλειος Ν. *Η ενσυναίσθηση στη σχέση γιατρού ασθενή: Ανάπτυξη, εφαρμογή, και αξιολόγηση του προγράμματος εκπαίδευσης φοιτητών ιατρικής στην ενσυναίσθηση "Ελα στη θέση μου, γιατρέ!".* Διδακτορική διατριβή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 2017. [http://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/123456789/28970/1/ Δ.Δ. ΚΙΟΣΣΕΣ_ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ_Ν._2017.pdf](http://olympias.lib.uoi.gr/jspui/bitstream/123456789/28970/1/Δ.Δ.ΚΙΟΣΣΕΣ_ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ_Ν._2017.pdf).

qualitative variable	ποιοτική μεταβλητή	δεύτερες ΔΕΝ είναι ποιοτικές, δεν έχουν δηλαδή ποιότητα, ενώ η πραγματικότητα είναι πως αυτές είναι οι κατεξοχήν ποιοτικές, είναι ποιοτικές όσο οι qualitative + κάτι (πολύ) παραπάνω: είναι οι qualitative που κατόρθωσαν να γίνουν ΚΑΙ quantitative, είναι τα "ψηλός, μέτριος, κοντός" που κατόρθωσαν να γίνουν "187 εκατοστά, 165 εκ, 143 εκ". Βλ. μέρος 6. <i>Ποιότητα εναντίον ποσότητας: όταν ένας όρος υποσκάπτει έναν άλλον.</i>	
quantitative	ποσοτικός -ή -ό		
quantitative research / study	ποσοτική έρευνα / μελέτη		
quantitative variable	ποσοτική μεταβλητή		
sick building syndrome	σύνδρομο του άρρωστου κτιρίου	σύνδρομο ανθυγιεινού κτιρίου / σύνδρομο νοσογόνου κτιρίου / σύνδρομο νοσηρού κτιρίου	Βλ. μέρος 3. <i>Το σύνδρομο του άρρωστου μεταφραστή</i>
wholemeal	ολικής άλεσης	ολικού αλεύρου	Διαστροφή ενοιών από την ΟΗΠ: mill = μύλος. PDF.g
<p>* Η καλύτερη που μπόρεσα. Δεν είμαι επαίρων (βλ. υσμ 12), μπήκα όμως στο χορό, οφείλω να χορέψω, θα ήμουν ευτυχής αν με διορθώνατε – δυο φορές ευτυχής αν σε κάποια ιδέα κοντοσταθείτε ένα δευτερόλεπτο.</p> <p>a ΒΟα389α15 = Βιοϊατρική Ορολογία,¹⁵ τόμος α', σελίδα 389, στήλη α, γραμμή 15. Ανάλογα και για τον τόμο β' (ΒΟβ).¹⁶ ΚΑ = καμουφλαρισμένα αγγλικά. ΟΓΠ = ομόγραφη παγίδα. ΟΗΜ = ομόηχη μεταγραφή (και όχι μετάφραση ή απόδοση). ΟΗΠ = ομόηχη παγίδα. ΟΧ = Oxford English-Greek¹⁷ και Greek-English.¹⁸</p> <p>b Στην ελληνική συγγενείς είναι τα αδέρφια, τα ξαδέφια, οι γονείς, τα παιδιά, οι θείοι... Ποτέ οι καρδιοπάθειες, οι διαμαρτίες, η σύφιλη, η ερυθρά...</p> <p>c Ακόμα τώρα – φανταστείτε όταν ήμουν φοιτητής – δυσκολεύομαι να πιάσω το νόημα της "παρεντερικής σίτισης": Σημαίνει, άραγε, σίτιση από το έντερο ή όχι από το έντερο; Το 'παρά' στην ελληνική έχει δύο σημασίες, 'δίπλα' και 'από', δίπλα από το έντερο (έξω από το έντερο, "παρά το έντερον") και από το έντερο (μέσα από το έντερο, "παρά τώ εντέρω"): Ποιο από τα δύο είναι το παρεντερική; Η πρώτη-μου αίσθηση ήταν (και επιμένει, παρά τις σπουδές-μου) πως το παρεντερική σήμαινε παρά τω εντέρω, από το έντερο, εντερική σίτιση. Κι όμως το παρεντερική σημαίνει όχι από το έντερο, έξω από το έντερο, εξωεντερική σίτιση, δηλαδή ενδοφλέβια σίτιση. Αντιδάνεια ομόγραφη παγίδα, ομόηχη μεταγραφή, και... ρίξτε την αγγλικούρα, τα καμουφλαρισμένα αγγλικά, κατακέφαλα στον Έλληνα φοιτητή και γιατρό και ασθενή και συγγενή...</p> <p>d Πού να το φανταστεί ο (προδότης) μεταφραστής ότι το 'Ηθική', όπως και το 'ευθανασία', άλαξαν περιεχόμενο; (βλ. τελευταία παράγραφο μέρους 3).</p> <p>e Δεν υπάρχει μικρή και μεγάλη γλώσα. Κάθε φυσική γλώσα είναι, εξ ορισμού, μεγάλη. Βλ. μέρος 8.</p> <p>f Υπάρχει και αφύσικη εξέταση;</p> <p>g https://drive.google.com/file/d/1_yK4l7nkazskCQlrOoR6sP9lsl5KNnUK/view.</p>			

3. Το σύνδρομο του άρρωστου μεταφραστή

Στη δουλιά-μου συνέχεια εντυπωσιάζομαι, και καταθλίβομαι, από την αλήθεια της παροιμίας "Οι μεταφραστές είναι προδότες"
WHS Jones.¹⁹

Η εικόνα 2 είναι παραπάνω από εύγλωτη: Ένας γιατρός, με ακουστικά, ακροάται ένα κτίριο, αφού του έχει κολήσει κι ένα τσιρότο πάνω δεξιά. Ωστε... αρρωσταίνουν και τα κτίρια; Και αν, μεταφορικά, αρρωσταίνουν και όχι φθείρονται ή παθαίνουν βλάβες ή ζημιές ή καταρέουν, ο θεραπευτής-τους είναι ο γιατρός με τα ακουστικά ή ο μηχανικός, ο υδραυλικός, ο ηλεκτρολόγος με τα δικά-τους εργαλεία;

¹⁵ ΙΑΤΡΟΤΕΚ. *MeSH-Hellas Βιοϊατρική Ορολογία*, Ελληνοαγγλικό - Αγγλοελληνικό Λεξιλόγιο. Εκδόσεις ΒΗΤΑ, α' τόμος, Αθήνα, 1991.

¹⁶ ΙΑΤΡΟΤΕΚ. *MeSH-Hellas Βιοϊατρική Ορολογία*, Ελληνοαγγλικό - Αγγλοελληνικό Λεξιλόγιο. Εκδόσεις ΒΗΤΑ, β' τόμος, Συμπλήρωμα, Αθήνα 1997.

¹⁷ Stavropoulos DN & Hornby AS. *Oxford English-Greek Learner's Dictionary*. Oxford University Press, second edition 1998, third impression 1999.

¹⁸ Stavropoulos DN. *Oxford Greek-English Learner's Dictionary*. Oxford University Press 1988, tenth impression 1998.

¹⁹ Jones WHS. *Hippocrates with an English translation*, volume I. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, London: pages 10-11.

Προφανώς, αυτό που ενδιέφερε τους Άγγλους εισηγητές του όρου δεν είναι το κτίριο **για** τον εαυτό-του, αλλά το κτίριο **για** τους ενοίκους-του.²⁰ Και για τους ενοίκους-του ένα κτίριο μπορεί να είναι υγιεινό ή ανθυγιεινό. Οπότε το νέο σύνδρομο που ανακάλυψε «ο κατά πρώτον εισάγων ενοίας και όρους επιστημονικούς εν οιαδήποτε χώρα» (Μηλιαράκης, όπ.) θα μπορούσε (αν όχι όφειλε) να το ονομάσει 'unhealthy building syndrome' ή 'non-healthy building syndrome', με τη δεύτερη σημασία του healthy: υγιεινός (Πίνακας 1), αφού δεν αναφέρεται σε ένα χαρακτηριστικό του ανθρώπου αλλά στις συνέπειες που έχουν οι συνθήκες που τον περιβάλλουν πάνω στον άνθρωπο. Οπότε ο το πρώτον εισαγωγών ενοίας και όρους Άγγλος πρωτοπόρος θα είχε κατασκευάσει έναν διαφανέστατο όρο και δεν θα έθετε σε δοκιμασία το γλωσσικό αισθητήριο των ακροατών-του (αν ενδιαφέρονταν για τους ανθρώπους και όχι πρωτίστως για τον εαυτό-του, για τους ομογλώσσους-του και όχι για τον εαυτό-του, για τους συμπολίτες-του και όχι για το βιογραφικό-του, το οποίο θεωρείται σπουδαίο αν σε ξεχωρίζει από αυτούς, "πω-πω τί σπουδαίος [= σπουδαιότερος από μάς], δείτε τι ανακάλυψε!" [γλαύκαν εις Αθήνας...]).

Εικόνα 2. Το σύνδρομο του ανθυγιεινού κτιρίου. Αριστερά: Εξώφυλλο έντυπου τρίπτυχου του Ελληνικού Ινστιτούτου Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας (ΕΛΙΝΥΑΕ, 2005). Δεξιά: Το ίδιο εξώφυλλο από την ιστοσελίδα του ΕΛΙΝΥΑΕ δύο χρόνια αργότερα (2007).²¹ Στο οπισθόφυλλο και των δύο υπάρχει το ανάμεσά τους σκίτσο, που ασπρόμαυρο (ευκρινέστερο) υπάρχει σε άλλο σημείο της ιστοσελίδας.²²

²⁰ Η ακριβής περιγραφή των συγγραφέων (βλ. υσμ 22): «Τι είναι το σύνδρομο του άρρωστου κτιρίου; Ο όρος "σύνδρομο του άρρωστου κτιρίου" χρησιμοποιείται για να εκφράσει την κακή κατάσταση της υγείας τουλάχιστον του 50% των ενοίκων, η οποία χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένα ενοχλήματα που αποδίδονται αποκλειστικά και μόνο στην εσωτερική ρύπανση του αέρα του κτιρίου.»

²¹ ΕΛΙΝΥΑΕ > Εκδόσεις > Μελέτες - Βιβλία - Φυλάδια > Το σύνδρομο του άρρωστου κτιρίου: http://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/SYNDROMO-AROSTOY-KTIRIOY_2.1192441768569.pdf.

Το 'κτιρίου' έγινε 'κτιρίου'! Από τον κήτορα ή/και τον ευκτήριο οικο. Όχι πια από τον πρωτομάστορα κτίστη του κτίσματος... Μήπως διορθώσαμε και το κτίσμα σε κήσμα; Στα θεμέλια του οποίου στοιχειώνουμε πια την όμορφη γυναίκα του ιδιοκτήτη (χρηματοδότη) και όχι του [πρωτομάστορα](#); (Βικιπαίδεια: Γεφύρι της Άρτας). Ελληνικόυρα (Τασολάμπρος, ό.π. υσμ 10).

Και ο **γιωτακισμός της γραφής**; Θα απογιωτακίσουμε και αυτά που η γλώσσα έχει ήδη κατορθώσει με κόπο και πόνο (και κόστος) να γιωτακίσει; Δεν μας έφτανε ο ατικισμός ο πρώτος; ο αίτιος των κακών που απαριθμεί ο πατέρας της γλωσσολογίας στην Ελλάδα Γεώργιος Ν. Χατζιδάκις (*Σύντομος Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας*, 1915: κεφάλαιο «Ο ατικισμός»: σελ. 71-77.) Χρειάζεται να προσθέσουμε και εμείς, οι ύστεροι ατικιστές, τα δικά μας δεινά; Διότι... **θα υπάρχει, άραγε, ελληνική γλώσσα μετά 100 χρόνια παγκοσμιοποίησης** χωρίς (επείγοντα) γιωτακισμό και της γραφής; Αυτό είναι το θέμα: **η ιστορία του μέλλοντος** της γλώσσας που μας έδωσαν (άν μας την "έδωσαν ελληνική"), **όχι** η ιστορία του παρελθόντος-της.- Βλ. και υσμ 1.

²² http://www.elinyae.gr/el/lib_file_upload/_ArrwstoKtirio.1113227055271.pdf (πρόσβαση 29-10-2019, δεν βρέθηκε 29-11-2019· βρέθηκε αυτούσιο στο Πανεπιστήμιο Θράκης: <http://diocles.civil.duth.gr/links/home/periodiko/issue19/is19ar05.pdf>). Επιμέλεια κειμένων: Σπύρος Δρίβας, Ειδικός Ιατρός Εργασίας, Υπεύθυνος Κέντρου Υγείας - Υγιεινής της Εργασίας ΕΛΙΝΥΑΕ.* Όλα βασίζονται στο: Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας (ΕΛΙΝΥΑΕ): *Υγιεινή και Ασφάλεια της Εργασίας*, 2000, τεύχος 3: τετρασέλιδο ένθετο Νο 3 "Πυξίδα για την Υγιεινή & Ασφάλεια της Εργασίας": Θέματα Επαγγελματικής Υγείας Νο 3: "Το σύνδρομο του Άρρωστου

Καλώς ή κακώς – κακώς – εκείνος έτσι έπραξε. Τι κάνει «ο κατά πρώτον μεταφράζων ενόιας και όρους επιστημονικούς εν οιαδήποτε χώρα»;

Πρώτον, **κατανοεί περί τίνος πρόκειται**. Περί των συνεπειών στην υγεία του ανθρώπου των συνθηκών που τον περιβάλλουν. Ένα κτίριο δεν είναι παρά δομημένο περιβάλλον του ανθρώπου.

Δεύτερον, **έχομε ήδη τέτοιο όρο**; Βεβαίως. 'υγιεινός -ή -ό': 'σύνδρομο ανθυγιεινού κτιρίου' θα είχε αποδώσει και θα είχε τελειώσει. Ατυχώς, μπορεί να μην κατανόησε περί τίνος επρόκειτο, και σίγουρα δεν κοίταξε αν έχομε ήδη όρο που να περιγράφει αυτό για το οποίο γίνεται λόγος. Πιθανότατα, άνοιξε το (γενικό) αγγλοελληνικό λεξικό-του, βρήκε "sick = άρρωστος", απέδωσε 'σύνδρομο του άρρωστου κτιρίου' και τελείωσε. Ίσως ούτε καν αυτό, ούτε καν άνοιξε λεξικό: Αγγλικά ξέρει, το sick το ξέρει, πάμε παρακάτω. Ψεκάστε σκουπίστε τελειώσατε. Ίσως ακόμα δεν κοίταξε καν τι παρήγαγε. Τι σημαίνει ο νεολογισμός-του για τους δικούς-του ομογλώσσους. Οι οποίοι, το λιγότερο, θα τον ειρωνεύονταν: "Μπά; Άρρωσταίνουν και τα κτίρια;" Οπότε, τουλάχιστον θα διάβαζε **ολόκληρο το λήμα** sick στο αγγλοελληνικό λεξικό-του: «sick (*adjective*) 1 που έχει τάση για εμετό, (μτφρ αηδισμένος). 2 άρρωστος. 3 (*καθομιλουμένη*) be sick at / about something νιώθω απογοητευμένος / πικραμένος / αποκαρδιωμένος. 4 (*καθομιλουμένη*) αρρωστημένος, νοσηρός.»²³ Προφανώς δεν πρόκειται για την πρώτη σημασία, το κτίριο δεν κάνει εμετό (αν και θα μπορούσε να ήταν αηδισμένο από τη σπουδή του "κατά πρώτον εισαγαγόντος" τον όρο και κυρίως του "κατά πρώτον μεταφράσαντος" αυτόν.) Η δεύτερη σημασία, 'άρρωστος', θα μπορούσε μεταφορικά να ήταν αν μιλούσαμε για το ίδιο το κτίριο. Αλλά δεν μιλάμε γι αυτό. Μιλάμε για τις επιπτώσεις-του πάνω στον άνθρωπο. Μήπως η 3η σημασία είναι καλύτερη; Εξίσου όχι: Ένα κτίριο δεν νιώθει απογοητευμένο / πικραμένο / αποκαρδιωμένο. Μήπως βρίσκομαι σε μυθιστόρημα; Όχι. Κάνω επιστήμη. (Οφείλω να) κυριολεκτώ. Η 4η και τελευταία σημασία; "αρρωστημένος, νοσηρός": Ωπα! εδώ είμαστε. Περί αυτού πρόκειται. Περί του νοσηρού για τον άνθρωπο κτιρίου: 'σύνδρομο του **νοσηρού** κτιρίου', ένας διαφανής όρος, 'σύνδρομο του νοσογόνου κτιρίου' λίγο πιο διαφανής,²⁴ που δεν θέτει σε δοκιμασία το γλωσσικό αισθητήριο των ομογλώσσων-του. Διαβάζεις και τα παραδείγματα του αγγλοελληνικού λεξικού-σου και σιγουρεύεσαι.

Επόμενο βήμα. **Μήπως έχομε ήδη όρο που περιγράφει αυτό για το οποίο μιλάμε**; Βεβαίως! 'υγιεινός -ή -ό', 'σύνδρομο του ανθυγιεινού κτιρίου' ο νέος όρος, και δεν υπάρχει ομόγλωσος που δεν κατανοεί από μόνο τον όρο περί τίνος πρόκειται. Πλην ο κατά πρώτον μεταφράσας 'ιατρός εργασίας' ούτε το δεύτερο (βήμα) έκανε (να διαβάσει ολόκληρο το λήμα μαζί με τα παραδείγματά του και να επιλέξει την απόδοση που ταιριάζει σε αυτό για το οποίο μιλούσε ο το πρώτον [Άγγλος] εισαγαγών τον όρο), ούτε το τρίτο (να ψάξει μήπως ήδη έχομε [ελληνικό] όρο που κυριολεκτεί γι αυτό για το οποίο μιλούσε ο το πρώτον [αγγλόφωνος] εισαγαγών τον όρο. Ούτε προχώρησε στο

Τέταρτο και σπουδαιότερο βήμα. **Αντιμετάφραση**: μετάφραση του (εν τω γενάσθαι) νέου ελληνικού όρου που ο ίδιος μόλις γέννησε πίσω στη γλώσσα τού το πρώτον εισαγαγόντος τον όρο. Αυτούσιος ο όρος, 'σύνδρομο του ανθυγιεινού κτιρίου', ή έστω 'σύνδρομο του νοσογόνου / νοσηρού κτιρίου', δεν υπάρχει στο ελληνοαγγλικό λεξικό-του.²⁵ Οπότε, ένα-ένα τα συνθετικά-του: «άρρωστος = ill, sick, unwell», «αρρωστημένος = diseased, sick», «νοσηρός = 1 (άνθρωπος) sickly, (μέρος) unhealthy, unwholesome: unwholesome climate. 2 μτφ morbid: νοσηρό χιούμορ = morbid humour». 'Νοσηρό χιούμορ' το παράδειγμα, 'νοσηρό κτίριο' θα μπορούσε θαυμάσια να ήταν, ξανά στο αγγλοελληνικό λεξικό: «morbid *adjective* 1 νοσηρός. 2 παθολογικός: morbid anatomy,

Κτιρίου (Sick Building Syndrome)", επιμέλεια Σπύρος Δρίβας, Ειδικός Ιατρός Εργασίας, Κέντρο Εφαρμοσμένης Έρευνας του ΕΛΙΝΥΑΕ: http://www.elinyae.gr/sites/default/files/2019-07/Vol3_1103133386687.pdf.

* Ένας 'ιατρός' υπεύθυνος κέντρου υγείας - υγιεινή! Ως τώρα ο ιατρός ήταν γιατρός άρρωστων ζωντανών οργανισμών, τώρα έχομε και γιατρό εργασίας, όχι 'υγιεινολόγο της εργασίας' που ασχολείται με την υγιεινή της εργασίας. (Βλ και πίνακα 1: healthy environment, ένα κτίριο δεν είναι παρά δομημένο περιβάλλον του ανθρώπου).

²³ Stavropoulos & Hornby, ό.π. σμ 17.

²⁴ Δημολιάτης και συνεργάτες. *Λεξικό*, ό.π. σμ 3.

²⁵ Stavropoulos, ό.π. σμ 18.

παθολογική ανατομία²⁶ *adverb*: morbidly, νοσηρά, παθολογικά· morbidity / morbidity νοσηρότητα, παθολογική κατάσταση». Ούτε προχώρησε στο

Πέμπτο βήμα: Επίσκεψη στην κοντινότερη βιβλιοθήκη, να κατεβάσει **όλα τα λεξικά**, αγγλοελληνικά και ελληνοαγγλικά, μήπως κάποιος από αυτά έχει αυτούσιο τον όρο, ή μια πιο ταιριαστή σε αυτό για το οποίο γίνεται λόγος απόδοση των συνθετικών-του.

Του διέφυγε δε τελείως ότι η αγγλική διαθέτει **σύνταξη θέσης**, η θέση δηλαδή μιας λέξης μέσα στην πρόταση δεν είναι τυχαία, με κλασικότερο παράδειγμα το "υποκείμενο ρήμα αντικείμενο" που δηλώνει πάντα (και μόνο) κατάφαση, ενώ το "ρήμα υποκείμενο αντικείμενο" δηλώνει πάντα ερώτηση, κάτι που στην ελληνική δεν υπάρχει διότι αυτή δεν διαθέτει σύνταξη θέσης. Στην περίπτωση-μας το 'sick' του 'sick building' δεν είναι ουσιαστικό, είναι επίθετο, αφού στην αγγλική το πρώτο από δύο ουσιαστικά σε παράθεση επέχει θέσιν επιθέτου, οπότε το 'sick building' αρκεί, δεν χρειάζεται 'sickly building' (η αγγλική φημίζεται και για την οικονομία-της), άρα του ταιριάζει το επίθετο 'νοσηρός -ή -ό' και όχι το ουσιαστικό 'άρωστος' (παρότι κι αυτό ουσιαστικοποιημένο επίθετο είναι, 'άρωστος -η -ο', που όμως στέκει μόνο-του χωρίς το προσδιοριζόμενο ['άνθρωπος' ή 'άντρας' ή 'γυναίκα' ή 'παιδί' ή 'ζώο' ή 'δέντρο', ποτέ ά-ζωο αντικείμενο], ενώ ο επιθετικός προσδιορισμός 'νοσηρός -ή -ό' δεν στέκει μόνος-του χωρίς το προσδιοριζόμενό-του). Ούτε προχώρησε στο

Έκτο βήμα: Σύνταξη λεπτομερούς επιστολής **προς όλους τους ομοτέχνους-του** 'ιατρούς εργασίας' με λεπτομερή περιγραφή όλων των προηγούμενων βημάτων-του και με το συμπέρασμά-του: «Συνεκτιμώντας όλα τα παραπάνω, προτείνω την εξής απόδοση: 'αααα'. Θα σας παρακαλούσα για την κρίση-σας εντός δύο εβδομάδων». Την τρίτη εβδομάδα σύνταξη νέας επιστολής προς όλους τους ομοτέχνους με αυτούσιες τις παρατηρήσεις όλων-τους και με το νέο συμπέρασμά-του, παρακαλώντας-τους για έναν νέο κύκλο. Ο κύκλος θα μπορούσε να επαναληφθεί μέχρι ομοφωνίας ή μέχρι τον κύκλο που θα αποφέρει σταθερά επαναλαμβανόμενες αποδόσεις με τη συχνότητά-τους. Ούτε έκανε ένα ακόμα

Έβδομο βήμα (που θα μπορούσε [και όφειλε] να ήταν και το πρώτο): λεπτομερή επιστολή για όλα τα προηγούμενα βήματα **προς την ΕΛΕΤΟ**: μήπως έχει ήδη καταχωρημένο τον όρο; είναι η διαδικασία που ακολουθήθηκε η δέουσα; κτλ. Ούτε το

Ογδοο βήμα: Επιστολή προς όλους του ομόγλωσσους **εκδότες και συντάκτες** γενικών και ειδικών λεξικών με τον νέο αγγλικό όρο και την απόδοσή-του, συμπαγή περίληψη της διαδικασίας απόδοσης, και λεπτομερή έκθεση όλων των προηγούμενων βημάτων. Τέλος, ούτε το

Ένατο βήμα: Ενημέρωση όλων των **συντακτών υγειακών θεμάτων** του ειδικού και γενικού έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου και παρακολούθησή-τους και διόρθωσή-τους πριν κάποιος έκτρωμα ("διαμαρτία περί την διάπλαση") αυξήσει τη συχνότητά-του σε βαθμό παγίωσης.

Τα βήματα αυτά είναι οι προϋποθέσεις ώστε ο μεταφραστής, το έργο του οποίου αναγνωρίζεται "και σοβαρό και δύσκολο",^{27 28} να μην καταλήξει **προδότης της γλώσσας** προορισμού (ούτε της γλώσσας αφετηρίας),²⁹ δεδομένου ότι η μεταξύ-τους 'αναλοιώτη' πάντα υπάρχει.³⁰ Πλην ο το πρώτον

²⁶ Βλ. και pathology στον Πίνακα 1. Όμως, τώρα νέο πρόβλημα βγήκε στην επιφάνεια: morbid anatomy = 'παθολογική ανατομία' ή 'ανατομία του παθολογικού' = anatomy of the morbid; Δεν μας έφτανε το 'σύνδρομο του άρωστου κτιρίου', τώρα έχουμε και 'παθολογική ανατομία!' ('παθάν', που λέν οι φοιτητές-μας) Μπά; **Αρωσταίνει και η ανατομία**; θα μας ειρωνεύονταν ξανά το γλωσσικό αισθητήριο του μέσου ομόγλωσσου. Το 'παθάν' ανασύρει συνειρμικά το ακόμα πιο ειρωνικό, ας μην πω τραγελαφικό: 'παθόφ' = 'παθολογική φυσιολογία': Μπά; Υπάρχει και 'φυσιολογία' 'παθολογική'; **φυσιολογία μὴ φυσιολογική**; εδώ κι αν θα μας ειρωνεύονταν το γλωσσικό αισθητήριο των ομόγλωσσων. Ή μήπως 'παθολογία' 'φυσιολογική'; **παθολογία μὴ παθολογική**; Το ασύμβατο οδήγησε τον καθηγητή 'Παθολογικής Φυσιολογίας' Βασίλειο Αγγελόπουλο να υποτιπίσει το βιβλίο-του 'Παθολογική Φυσιολογία' με τον νεολογισμό 'παθολογική λειτουργική', οπότε τουλάχιστον απέφυγε το προφανές παράλογο 'παθολογική φυσιολογία' (και ταυτόχρονα το ανέδειξε, το έφερε στην επιφάνεια και οιοιδήποτε δήλωσε ότι εδώ υπάρχει πρόβλημα ορολογίας). Το ανθρώπινο σώμα, όπως κάθε οργανισμός, χαρακτηρίζεται από δύο στενά συνδεδεμένα πράγματα: μορφή και λειτουργία, που τα λέμε ανατομία και φυσιολογία. Οπότε έχουμε ανατομία του φυσιολογικού σώματος και λειτουργία του φυσιολογικού σώματος, και αντίστοιχα ανατομία του παθολογικού σώματος και λειτουργία του παθολογικού σώματος, και για συντομία ανατομία του παθολογικού και λειτουργία του παθολογικού ή καλύτερα (;) ανατομία του πάσχοντος και λειτουργία του πάσχοντος.

²⁷ Κακριδής ΙΘ. **Το μεταφραστικό Πρόβλημα**. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, Αθήνα 2000, ε' έκδοση: 5-11, 17-21.

²⁸ **Ομήρου Ιλιάδα**. Μετάφραση Ν Καζαντζάκη - Ι Θ Κακριδή. Αυτοέκδοση. Αθήνα 1962: 13.

²⁹ "Οι μεταφραστές είναι προδότες": Jones, ό.π. σμ 18.

μεταφράσας τον όρο τον βάφτισε εν ριπή οφθαλμού 'σύνδρομο του άρρωστου κτιρίου', το δημοσίευσε, αύξησε το βιογραφικό-του, εκλέχτηκε στην επόμενη βαθμίδα έναντι ομοτέχνων-του που βρίσκονταν ακόμα στο 2^ο ή 3^ο βήμα από τα ενιά, και ζήσαν αυτοί κακά κι εμείς (μαθητές, ομότεχνοι, ομόγλωσοι) χειρότερα. Α! πώς να μην το πάρομε είδηση; Υψηλά τείχη (επικοινωνίας) έκτισαν γύρω μας...³¹

4 Το σύνδρομο της πρώτης σημασίας του λεξικού

*όρος εστί λόγος το είναι δηλών [...]
αρκεί τούνομα μόνον ειπόντα και το σημαινόμενον εξ αυτού προέρχασθαι
Γαληνός*

Θεμέλιος λίθος της σύγχρονης Υγιεινής,³² Επιδημιολογίας και Δημόσιας Υγείας είναι το incidence, που ορίζεται ως «η συχνότητα εκδήλωσης της νόσου»,³³ «ο αριθμός νέων περιπτώσεων νόσου σε μια συγκεκριμένη περίοδο»,³⁴ «η συχνότητα [εμφάνισης] ενός νοσήματος ή άλου ιατρικού φαινομένου σε ένα πληθυσμό κατά τη διάρκεια του χρόνου, [...] μετράται σε περιστατικά ανά προσωπο-χρόνο (person-time) παρακολούθησης, [...] έχει λοιπόν διαστάσεις αντίστροφου χρόνου»³⁵, δηλαδή t^{-1} , t = χρόνος. Για την απόδοση του θεμέλιου αυτού λίθου στα ελληνικά χρησιμοποιείται από τους επιδημιολόγους ο όρος 'επίπτωση'. Ωστόσο:³⁶

α) Λίγους μήνες μετά την ανάθεση της συγγραφής του *Λεξικού*,³⁷ προσκλήθηκαν τα τότε 55 μέλη του Φόρουμ να συμπληρώσουν ηλεκτρονικά και ανώνυμα τη λέξη που λείπει στη φράση: «*Η ευρεία χρήση των σύγχρονων τεχνικών υποβοηθούμενης αναπαραγωγής παρέχει την ευκαιρία απόκτησης παιδιού σε πολλά υπογόνιμα ζευγάρια, αυξάνοντας _____ των πολύδυμων κυήσεων και γενικά των κυήσεων υψηλού κινδύνου.*» Δεν δόθηκε η πηγή του αποσπάσματος για να μη προκαταλάβει τους ερωτώμενους. Τους ζητήθηκε «*ό,τι το γλωσσικό σας αισθητήριο θα έβαζε στη θέση της λέξης που λείπει*». Απάντησαν 48 (87%): 'την πιθανότητα' 28 (58%), 'τη συχνότητα' 15 (31%), 'το ποσοστό' 2 (4%), 'τον κίνδυνο' 2 (4%), 'τον αριθμό' 1 (2%). Κανένας δεν έγραψε 'την επίπτωση' που είχε το πρωτότυπο.³⁸ **Παρότι** όλοι επιδημιολόγοι, **κανενός** ο νους δεν πήγε αυτόματα στον ακρογωνιαίο λίθο της επιδημιολογίας, τον θεμέλιο. Το φυσικό και αβίαστο γλωσσικό αισθητήριο ακόμα και αυτών, των ειδικών του πεδίου, παρέμεινε ανεπηρέαστο από την καθημερινή επαγγελματική ενασχόληση με θεμελιώδη συγχυτικό του γλωσσικού αισθητηρίου παράγοντα: Στα ελληνικά, επίπτωση δεν σημαίνει συχνότητα. Ούτε για τους ειδικούς. Σημαίνει συνέπεια, καλύτερα συνέπειες (συχνότερα αρνητικές παρά θετικές). Οπότε, **γιατί** μεταφράζουμε το incidence επίπτωση; Και ποιες οι επιπτώσεις (οι συνέπειες) στους φοιτητές-μας, στους

³⁰ [Αν κάτι είναι γραμμένο από] «όντα οι αισθήσεις των οποίων να είναι ανάλογες με τις δικές-μας, και τα οποία να είναι ευαίσθητα στις ίδιες εντυπώσεις, και να αποδέχονται τις αρχές της δικής-μας λογικής, τότε θα μπορούμε να συμπεράνουμε ότι η γλώσσα-τους, όσο διαφορετική κι αν είναι από τη δική-μας, θα **επιδέχεται πάντοτε μετάφραση**. Κι όμως η δυνατότητα μετάφρασης συνεπάγεται πάντοτε την ύπαρξη μιας "αναλοιώτης". Μεταφράζω σημαίνει ακριβώς αποκαλύπτω αυτήν την αναλοιώτη. Έτσι, αποκρυπτογραφώ ένα κρυπτογραφημένο έγγραφο σημαίνει αναζητώ ό,τι παραμένει αναλοιωτό μέσα σ' αυτό.» (Henri Poincaré. *Η αξία της Επιστήμης*. Κάτοπτρο, Αθήνα 1997, σελίδα 183. Το βιβλίο γράφτηκε το 1905 στα Γαλλικά. Ο Poincaré ήταν μέγας μαθηματικός της εποχής του.)

³¹ Κ. Καβάφης. **Τείχη**. | Χωρίς περίσκεψιν, χωρίς λύπην, χωρίς αιδώ | μεγάλα κ' υψηλά τριγύρω μου έκτισαν τείχη. | Και κάθομαι και απελπίζομαι τώρα εδώ. | Άλο δεν σκέπτομαι: τον νούν-μου τρώγει αυτή η τύχη· | διότι πράγματα πολλά έξω να κάμω είχαν. | Α όταν έκτιζαν τα τείχη πώς να μην προσέξω. | Αλλά δεν άκουσα ποτέ κρότον κτιστών ή ήχων. | Ανεπαισθήτως μ' έκλεισαν από τον κόσμον έξω. — Αυτά ο Καβάφης. Εμείς **κλεινόμαστε από τον κόσμον μέσα** (αυτισμός) **με τείχη που τα χτίζουμε μόνοι-μας...**

³² Ορίζεται ως οτιδήποτε σχετίζεται με την υγεία που δεν είναι διάγνωση και θεραπεία (τα οποία αποτελούν το πεδίο της Ιατρικής).

³³ Δημολιάτης, Χουλιάρη, Αναστασόπουλος, ό.π. υσμ 5: σελ. 170.

³⁴ Σιόντης Κ, Παναγιώτου Ο, Ντζάνη Ε. *Ερμηνευτήριο αγγλικών-ελληνικών όρων*. Στο: Ιωαννίδης Ι, Ντζάνη Ε, Ευαγγέλου Ε (επιμέλεια): *Οδηγός στην Ιατρική Βιβλιογραφία*. Παρισιάνος, Αθήνα, 2012: 743-764.

³⁵ Ιωαννίδης Ι Π-Α. **Αρχές Αποδεικτικής Ιατρικής**: Επιδημιολογία, Δημόσια Υγιεινή & Μέθοδοι Έρευνας. Λίτσας, Αθήνα 2000: 11 "Βασικές έννοιες".

³⁶ Δημολιάτης και συνεργάτες. *Λεξικό*, ό.π. υσμ 3: σελ. 17-18.

³⁷ Δημολιάτης και συνεργάτες. *Λεξικό*, ό.π., υσμ 3: σελ. 19.

³⁸ Πετρίδου Ε., Χρούσος Γ. (συντονιστές). *Ατζέντα Κοινωνικής Παιδιατρικής στην Ελλάδα του 2013: Θέματα Περιγεννητικής Φροντίδας*. *Λευκή Βίβλος: Έκθεση με βάση τις γνώμες ειδικών*. Ελληνική Εταιρία Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας, 25^ο Συνέδριο, Ιθάκη, Αύγουστος 2013, σελίδα 84, Κεφάλαιο "6 Νεογνά Υψηλού Κινδύνου", 1η εισαγωγική παράγραφος.

συναδέλφους-μας, στους συναδέλφους των άλλων επιστημών, στον γενικό πληθυσμό, από την παραβίαση της διαφάνειας του όρου;

- β) Στο 5^ο συνέδριο του Φόρουμ, το πρώτο στρογγυλό τραπέζι είχε τίτλο «*Έκθεση σε Ρυπαντές Φυσικής και Ανθρωπογενούς Προέλευσης: Επιπτώσεις επί της Υγείας*». Ένας ομιλητής (Μ. Κουρέας) παρουσίασε τις «Επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία από την έκθεση σε παρασιτοκτόνα», «επιπτώσεις στο νευρικό σύστημα», «επιπτώσεις στο ανοσοποιητικό σύστημα», όπου η σημασία του όρου 'επιπτώσεις' δεν είναι η της συχνότητας (incidence) αλλά η των συνεπειών.
- γ) Στην ελληνική ψυχιατρική βιβλιογραφία για τον όρο incidence χρησιμοποιείται το 'επέλευση' (που, κατά την επόμενη παράγραφο, είναι πιο κοντά στο 'πρόσπτωσης' παρά στο 'συχνότης') και για τον όρο prevalence (τον δεύτερο θεμελιώδη όρο του πεδίου) το 'επικράτηση' (που, κατά την ίδια παράγραφο, είναι η δεύτερη σημασία-του).
- δ) Τέλος, το λεξικό που από τους καθηγητές ξένων γλωσσών χορηγείται στους φοιτητές ιατρικής Αθήνας και Ιωαννίνων (και ίσως και άλλων σχολών), αποδίδει τον όρο 'incidence' ως «1 πρόσπτωσης. 2 συχνότης.» και τον όρο 'incidence of disease' ως «η συχνότης της νόσου» (εικόνα 3).

incidence (ίνσιδενς). 1. Πρόσπτωσης. 2. Συχνότης, ως η συχνότης της νόσου. / **angle of-**. Γωνία προσπτώσεως των ακτίνων. / **-of disease**. Η συχνότης της νόσου. / **point of-**. Σημείον προσπτώσεως των ακτίνων.

incident (ίνσιδεντ). 1. Προσπίπτων, παρεμπίπτων· τυχαίος. 2. Περιστατικόν, περίπτωσις, επεισόδιον, συμβάν. 3. Κεντρομόλος. 4. Συνήθης.

prevalence (πρέβαλενς). 1. Η συχνότης της νόσου. 2. Επικράτησις, υπερίσχυσις.

Εικόνα 3.

Τα λήματα incidence, incident και prevalence σε λεξικό που χορηγείται σε φοιτητές ιατρικής.³⁹

Η απόδοση του όρου, οι ορισμοί-του, και η συζήτηση που αναπτύχθηκε μεταξύ των συγγραφέων του *Λεξικού* είναι διαφωτιστικά.⁴⁰ Το incidence των νοσημάτων για το οποίο οι επιδημιολόγοι κάνουν λόγο είναι η συχνότητά-τους. Απόδειξη ότι οι μονάδες μέτρησής-του είναι οι κλασικές από τη Φυσική μονάδες συχνότητας (1/χρόνος). Όταν πάλευα να κατανοήσω την έννοια της επίπτωσης όταν την πρωτοείδα στα ελληνικά βιβλία, μού ήταν τρομερά δύσκολο ν' απαλαγώ από το νόημα της συνέπειας που η ελληνική λέξη 'επίπτωση' κουβαλάει. Πόσο φωτίστηκα όταν συνειδητοποίησα ότι, τελικά, πρόκειται για τη γνωστή-μου από τη Φυσική συχνότητα! Για τον ευρύ πληθυσμό, των ιατρών συμπεριλαμβανομένων, των επιδημιολόγων επίσης, το 'επίπτωση' και το 'επιπτώσεις' είναι το ίδιο και σημαίνει συνέπεια και συνέπειες, ενικός και πληθυντικός. Για τον επιδημιολόγο όμως, με την ανανοηματοδότηση του 'επίπτωση', την αποκοπή-του από το γλωσσικό σώμα των ομόγλωσων και τη μετατροπή-του σε τεχνικό όρο, τα επίπτωση και επιπτώσεις οφείλει (must) να μην είναι το ίδιο: 'επίπτωση' να σημαίνει συχνότητα και 'επιπτώσεις' να σημαίνει συνέπειες (καί συνέπεια), με αποτέλεσμα οι μεν φοιτητές να τραβάνε τα πάνδεια ώσπου με τον έναν ή τον άλλο τρόπο να περάσουν το μάθημα, οι δε γιατροί να μην ξαναπιάνουν τον όρο 'επίπτωση' στο στόμα-τους.

Μήπως πρέπει να σκεφτούμε σοβαρά να αποδώσουμε τα του Καίσαρος τω Καίσαρι και τα του incidence στη συχνότητα; Και όχι στην επίπτωση, αφού επίπτωση στα ελληνικά είναι συνώνυμο του συνέπεια (στον πληθυντικό δε, επιπτώσεις, ταυτόσημο του συνέπειες, καμιά σχέση με συχνότητα που είναι πραγματικά το incidence). Τα δυο παραδείγματα που το OXFORD English-Greek Learner's Dictionary (1999) δίνει δίπλα σε καθεμιά από τις δύο σημασίες είναι διαφωτιστικά. Στο συχνότητα: "this area has a high incidence of burglaries, αυτή η περιοχή έχει μεγάλη συχνότητα

³⁹ Μιχαηλίδης Γ. Επιμ. Νέλης Βέζου-Μαγκούτη. *Λεξικό των Ιατρικών Όρων*. Κωνσταντάρας, Αθήνα 2005.

⁴⁰ Δημολιάτης και συνεργάτες. *Λεξικό*, ό.π. σμ 3: σελ. 176: 'incidence'.

διαρρήξεων· και στο επίπτωση: "the incidence of a tax, η επίπτωση ενός φόρου" (που βέβαια δεν σημαίνει "η συχνότητα ενός φόρου" αλλά "οι συνέπειες ενός φόρου"). Εξίσου διαφωτιστικό το ότι στις 10 γραμμές του Oxford Greek-English Learner's Dictionary (1998) στο 'επίπτωση' η λέξη 'συχνότητα' δεν υπάρχει ούτε μία φορά. Τα δε παραδείγματα στις 6 γραμμές τού 'συχνότητα' δεν μπορούσε να είναι πιο ξεκάθαρα: «**συχνότητα** frequency, incidence: η συχνότητα των επισκέψεών-του, the **frequency** of his visits· οι καρδιακές παθήσεις έχουν μεγάλη συχνότητα στις ΗΠΑ, there's a high **incidence** of heart diseases in the USA, heart diseases have a high rate of incidence in the USA».

Μπορούμε πράγματι να διακινδυνεύσουμε την υπόθεση (αξίζει να αναζητηθεί η πραγματική ιστορία) ότι κατά πάσα πιθανότητα ο πρώτος που απέδωσε τον όρο incidence στα ελληνικά άνοιξε το λεξικό, βρήκε «incidence = 1 επίπτωση», τον μετέφρασε 'επίπτωση', χωρίς – πριν ανανοηματοδοτήσει ή νεολογίσει θέτοντας σε δοκιμασία το γλωσσικό αισθητήριο των ομόγλωσσων της γλώσσας στόχου – να κάνει τον κόπο να διαβάσει και παρακάτω και να δει ότι το λήμα έχει και **δεύτερη** σημασία, «2 συχνότητα», να μελετήσει τα παραδείγματα, να ορίσει το πεδίο ορισμού του όρου, να βρει το αντίστοιχο πεδίο ορισμού στα ελληνικά, να βρει τον ελληνικό όρο γι αυτό το πεδίο και να τον χρησιμοποιήσει. Η μηχανιστική μεταφορά στο απόγειό-της! Και χωρίς, ως όφειλε, να ανοίξει ΚΑΙ το αντίστροφο λεξικό, το Ελαιοαγγλικό, για να επικυρώσει ότι η επιλογή-του κουβαλάει το ίδιο φορτίο (σημασία, 'αναλοιώτη') με το πρωτότυπο, αποδίδει δηλαδή την ίδια έννοια, παρήγαγε έναν απόλυτα **αδιαφανή** όρο, ακόμα και για τους ειδικούς του πεδίου αν το γλωσσικό-τους αισθητήριο αφεθεί ελεύθερο να αποφασίσει, όπως έδειξε το πείραμα στο 4α πιο πάνω.

Αν αυτά συμβαίνουν με τον θεμελιώδη όρο, αν οι ειδικοί του πεδίου δεν έχουν ακόμα βρει τον τρόπο να επικοινωνούν μονοσήμαντα μεταξύ-τους, φαντάζεται κανείς τί (μπορεί να) συμβαίνει με τους υπόλοιπους.

5. Ευθανασία: στρέβλωση μέχρι αντιστροφής

*ο άνθρωπος εξ ανατροφής διατελεί διηλεκτώς
υπό την πανίσχυρον επίδρασιν της λέξεως
De Bary⁴¹*

Επιτρέψτε-μου να μεταφέρω εδώ τα δεινοπαθήματα μιας λέξης, ενός όρου, από πρόσφατη δημοσίευσή-μου.⁴²

Τι είναι ευθανασία (good death) και τι δυσθανασία (bad death): Ευθανασία: λέξη σύνθετη, ευ + θάνατος = καλός θάνατος = καλοθανασία. Δυσθανασία: λέξη σύνθετη, δυσ + θάνατος = κακός θάνατος = κακοθανασία. Σε αυτά τα αλληλοαποκλειόμενα αντίθετα (πίνακας 2) παραπέμπει το γλωσσικό αισθητήριο των φυσικών ομιλητών της ελληνικής.

Οι λέξεις που αρχίζουν με 'ευ' είναι σε δύο λεξικά 2,5 και 3,5 φορές περισσότερες από όσες αρχίζουν με 'δυσ'.^{43 44} Σε άλλα λεξικά, μπορεί οι αριθμοί να είναι διαφορετικοί, δεν φαίνεται όμως πιθανό ότι η αναλογία-τους θα απέχει σημαντικά από αυτές, και εντελώς απίθανο ότι θα αντιστραφεί. Η ελληνική γλώσσα ευνοεί τα εύ της ζωής-μας, στα οποία και η ποιήτρια Ευτυχία Μιχέλη εύχεται και προσεύχεται.⁴⁵

⁴¹ Στο: Καλοπίσης, ό.π. σσμ 12.

⁴² Δημολιάτης Γ. **Γιατί η Εκκλησία δεν μπορεί να μην προμαχεί υπέρ της ευθανασίας**. 2ο Διεπιστημονικό Συμπόσιο "Πότε πρέπει να πεθαίνουμε; (ΠΠΠ)": «Η ζωή πριν το θάνατο: ευ ζην και ευ θνήσκειν». Ορθόδοξος Ακαδημία Κρήτης, 29/3-1/4/2018. *Πρακτικά* <https://www.oac.gr/articlefiles/i-zoi-prin-to-thanato-praktika2.pdf>: η πρώτη εργασία μετά τους χαιρετισμούς, σελίδες pdf: 27-72.

⁴³ Κεσόπουλος Αρ. (για τη Σύναξη). **Πολυλεξικό της Ελληνικής Γλώσσας "Επιστήμη & Ζωή"**. Εκδόσεις Χατζηϊακώβου Α. Ε. Θεσσαλονίκη 1983. Καταμετρήθηκαν 863 λήματα που αρχίζουν από 'ευ' και 344 που αρχίζουν από 'δυσ', αναλογία 2,5:1. Ανάμεσά-τους και τα 'ευθανασία' και 'δυσθανασία'.

⁴⁴ Κωνσταντόπουλος Γ. Κ. εκ Δίβρης, **Νέον Αγγλοελληνικόν και Ελληνοαγγλικόν Λεξικόν**, Ανάπτυπον εκ της Αμερικανικής εκδόσεως DIVRY, εκδόσεις ΔΙΒΡΗΣ, χωρίς τόπο και χρονολογία έκδοσης. Καταμετρήθηκαν 358 λήματα που αρχίζουν από 'ευ' (ανάμεσά-τους και η 'ευθανασία' που αποδίδεται ως 'euthanasia, painless death') και 104 που αρχίζουν με 'δυσ' (το 'δυσθανασία' δεν υπάρχει ανάμεσά-τους), αναλογία 3,4:1. Τα αντίστοιχα πρώτα λήματα είναι: 'εύ', που αποδίδεται ως 'well', και 'δυσάγωγος, δυσανάγωγος', που αποδίδεται ως 'unpuly' (το 'δυσ-' δεν υπάρχει ως λήμα).

⁴⁵ Μιχέλη Ευτυχία. **Ευχή και Προσευχή για τα Εύ της Ζωής μας** // Ευγένεια / Ευηγρία / Ευγονία / Ευδαιμονία / Ευεξία / Ευζωία / Ευημερία / Ευθυμία / Ευκαιρία / Ευλογία / Ευπρέπεια / Ευρωστία / Ευσέβεια / Ευσπλαχνία / Ευσυνειδησία / Ευτυχία / Ευγνωμοσύνη /

Πίνακας 2. Η σημασία των πρώτων συνθετικών 'ευ-' και 'δυσ-' πολλών σύνθετων λέξεων, και των σύνθετων λέξεων 'ευθανασία' και 'δυσθανασία'. Πηγή ⁴⁶			
Πρώτο συνθετικό πολλών σύνθετων λέξεων		Σύνθετη λέξη	
ευ-	δυσ-	ευθανασία	δυσθανασία
1 δηλώνει την καλή ιδιότητα του β' συνθετικού· 'ευαγγέλιο', 'ευγενής', 'ευλογώ'	1 σημαίνει ότι αυτό που δηλώνεται με το β' συνθετικό είναι δύσκολο ή κακό ή γίνεται δύσκολα ή άσχημα· 'δυσεξηγητος', 'δυσανάνγνωστος'	1 ανώδυνος θάνατος· "πολοί γιατροί δέχονται την ευθανασία"*	1 δύσκολος θάνατος
2 δηλώνει την ευκολία στο να γίνει αυτό που φανερώνει το β' συνθετικό· 'ευαίσθητος'	2 αίρει την καλή σημασία του β' συνθετικού· 'δυσαρμονία'	2 ένδοξος, ευτυχισμένος θάνατος	2 προθανάτια αγωνία
	Αντίθετα: 'ευ-'**		Αντίθετα: 'ευθανασία'

* Δεν είναι παρά ένα παράδειγμα. Αναγκαστική συνεπαγωγή-του όμως είναι ότι "οι περισσότεροι γιατροί δεν δέχονται την ευθανασία", δεν δέχονται δηλαδή των 'ανώδυνο θάνατο', όπως αυτή, η ευθανασία, ορίζεται στην ίδια παράγραφο, άρα "οι περισσότεροι γιατροί δέχονται το αντίθετό-της (τη δυσθανασία)", τον επώδυνο θάνατο σύμφωνα με την ίδια παράγραφο, τον δύσκολο θάνατο, σύμφωνα με την αμέσως δεξιά παράγραφο, που ίσως, "γλώσσ' αμαρτάνουσα τ' αληθή λέγει", υποδεικνύει τί υπήρχε στο βάθος του μυαλού του συγγραφέα του λήματος (άρα, το παράδειγμα ίσως δεν ήταν και τόσο τυχαίο), το οποίο (τί υπήρχε) ίσως αντικατοπτρίζει μια στρεβλωμένη πραγματικότητα, αφού δεν φαίνεται λογικό "οι περισσότεροι γιατροί [να] δέχονται τη δυσθανασία", τον δύσκολο θάνατο, τον επώδυνο θάνατο.

** Η συγκεκριμένη πηγή δεν αναφέρει αντίθετα των 'ευ-' και 'ευθανασία'. Αν όμως αυτά είναι τα αντίθετα των 'δυσ-' και 'δυσθανασία', συνάγεται ότι και τα τελευταία είναι αντίθετα των πρώτων.

Στην ελληνική, 'ευθανασία' σημαίνει 'καλός θάνατος'. Το ίδιο και στην Εκκλησία.^{47 48} Στην αγγλική, euthanasia δεν σημαίνει 'good death' (καλός θάνατος), αλλά "σκόπιμος τερματισμός μιας ζωής για την ανακούφιση από τον πόνο και την ταλαιπωρία":

- «**Euthanasia** (from Greek: εύθανασία; "good death": εύ, eu; "well" or "good" – θάνατος, *thanatos*; "death") is the practice of intentionally ending a life to relieve pain and suffering.»⁴⁹
- «**Medical Definition of Euthanasia**: The practice of intentionally ending a life in order to relieve pain and suffering. The word "euthanasia" comes straight out of the Greek – "eu", goodly or well + "thanatos", death = the good death.»⁵⁰

και / Ευχαριστώ στο Κόκκινο του Αίματος, στο Κόκκινο της Ζωής. // Ευτυχία Μιχέλη / Αθήνα, Καλοκαίρι 2005. <https://zosimaia.gr/τεύχος-13/> 2005, 13: 11. Το ευζώια είν' εδώ, το ευγηρία επίσης (καθώς και το ευγονία), μόνο το ευθανασία λείπει... γιατί Εύ-τυχία;

⁴⁶ Κεσόπουλος, όπ.

⁴⁷ «Η Εκκλησία-μας συνεχώς προσεύχεται για να είναι των πιστών "Χριστιανά τα τέλη, ανώδυνα, ανεπαίσχυντα, ειρηνικά". Αυτά που οι Χριστιανοί ονομάζουμε "χριστιανά τέλη", όπως τα περιγράφει η ευχή της Εκκλησίας-μας, για τους αρχαίους Έλληνες είχαν την ονομασία ευθανασία». Χριστόδουλος, Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και πάσης Ελλάδος: «**Εκκλησία και το πρόβλημα της ευθανασίας**». Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Επιτροπή Βιοηθικής, Επιστημονικό Συμπόσιο "Ευθανασία", Νοσοκομείο Παπαγεωργίου, Θεσσαλονίκη, Παρασκευή 17-5-2002, εναρκτήρια συνεδρία 17:30-20:00. http://www.bioethics.org.gr/03_dMac.html.

⁴⁸ Ιερόθεος, Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου: «Για την Εκκλησία, ευθανασία σημαίνει καλό θάνατο· και είναι αυτό το οποίο ψάλομε, λέμε και παρακαλούμε το Θεό κάθε φορά που τελούμε οποιαδήποτε ακολουθία, "Χριστιανά τα τέλη της ζωής ημών, ανώδυνα, ανεπαίσχυντα, ειρηνικά, και καλήν απολογίαν"». 4ο λεπτό της εισήγησής-του στη Συζήτηση Στρογγυλής Τράπεζας «Το δίλημα ανάμεσα στη ζωή και το θάνατο», που οργάνωσαν η Εταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών (ΕΗΜ) και η Σχολή Επιστημών Υγείας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, 8-2-2017, Μέγαρο ΕΗΜ, με συντονιστές τους Μαργαρίτα Τζαφλίδου, Κοσμήτορα της Σχολής Επιστημών Υγείας, και Κωνσταντίνο Θ Πέτσιο, Καθηγητή Φιλοσοφίας και Αντιπρόεδρο της ΕΗΜ, και εισηγητές τους Σεβ. Μητροπολίτη Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιερόθεο (με θέμα: **Ευθανασία και Δυσθανασία από Εκκλησιαστικής πλευράς**), Δημήτριο Ματθόπουλο, Καθηγητή Βιολογίας του Πανεπιστημίου Πατρών, Δημήτριο Δαμίγο, Επίκουρο Καθηγητή Ιατρικής Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, και Κατερίνα Καλογήρου, Δικηγόρο της Νομικής Υπηρεσίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. http://www.ehm.gr/activities_2017.php: 8 Φεβ.

⁴⁹ Anonymous. *Wikipedia*. **Euthanasia**. <https://en.wikipedia.org/wiki/Euthanasia>.

- **«Definition of Euthanasia:** The act or practice of killing or permitting the death of hopelessly sick or injured individuals (such as persons or domestic animals) in a relatively painless way for reasons of mercy. [...] The word comes from the Greek *euthanatos*, which means "easy death." In English, *euthanasia* has been used in exactly this sense since the early seventeenth century, when Francis Bacon described the phenomenon as "after the fashion and semblance of a kindly & pleasant sleeper." Nowadays, the word usually refers to the means of attaining such a death.»⁵¹

Αναγνωρίζεται και από τις τρεις πηγές η προέλευση του όρου από την ελληνική, είναι γνωστό το νόημά-του στη γλώσσα προέλευσης ("good death") από τις δύο πρώτες αλλά παραποιείται από την τρίτη ("easy death"), και χρησιμοποιείται και από τις τρεις με διαφορετικό από τη γλώσσα προέλευσης περιεχόμενο, πρακτικά ίδιο: σκόπιμος τερματισμός μιας ζωής για την ανακούφιση από τον πόνο και την ταλαιπωρία μιας μίζερης ζωής. Από καλό τέλος που έκλεινε ή κορύφωνε μια καλή ζωή, που σήμαινε ο όρος στην ελληνική,⁵² έφτασε να σημαίνει στην αγγλική τον σκόπιμο τερματισμό μιας κακής ζωής (χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αυτός ταυτίζεται με κακό θάνατο, "bad death"). Από "καί ευζωία και ευθανασία", κατέληξε "δυσζωία και γιουθανείζια".

Μεταγράφοντας (και όχι μεταφράζοντας) έναν ήδη αλωιωμένο όρο και υπερθεματίζοντας, ο καθηγητής Ιατροδικαστικής Α. Κουτσελίνης οδηγήθηκε σε πλήρη αντιστροφή νοήματος: «Με τον όρο ευθανασία νοείται, σήμερα, "Η θανάτωση ενός πάσχοντος από κάποιο άτομο, ενός πάσχοντος για τον οποίο εξέλιπε κάθε ελπίδα θεραπείας και βρίσκεται σε απελπιστική κατάσταση, χωρίς όμως την απαίτηση του πάσχοντος αυτού"»,⁵³ απόδοση που υπάρχει αυτολεξεί (αντιγράφηκε;) και στην ελληνόγλωσση Βικιπαίδεια,⁵⁴ και που εξισώνει την ευθανασία με φόνο (θανάτωση από τρίτον χωρίς αίτημα του πάσχοντος, όταν οι αγγλικοί ορισμοί – πιο προσεκτικοί; – δεν προσδιορίζουν ούτε από ποιον ούτε μετά αίτημα τίνος), και διαστρέφει πλήρως το γλωσσικό αισθητήριο των ελληνόγλωσσων. (Αντιπαρέρχομαι ότι το αντίθετο, η μη θανάτωση, ταυτίζεται με παράταση ανεπίστρεπτης απελπιστικής κατάστασης, δηλαδή με παράταση απελπιστικής δυσζωίας, η απελευθέρωση από την οποία δεν σημαίνει ότι αποτελεί κακό θάνατο⁵⁵).

Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική.⁵⁶ Στο εξής, για αποφυγή παραπέρα σύγχυσης και στρέβλωσης του γλωσσικού-μας αισθητηρίου (αρκετή ζημιά έχει ήδη προκαλέσει η εξαιτίας-τους ασυνηνοσία), θα χρησιμοποιούνται οι όροι 'ευθανασία' με την (ελληνική) έννοια "καλός θάνατος" και 'γιουθανείζια',⁵⁷ γυ-θη-nā-zh(ē)-θ, όπως προφέρεται στη γλώσσα προέλευσης,⁵⁸ με την (αγγλική) έννοια "σκόπιμος τερματισμός μιας [μίζερης] ζωής για την ανακούφιση από τον πόνο και την ταλαιπωρία".

⁵⁰ Shiel, William C, Jr, MD, FACP, FACR. *MedicineNet*: <https://www.medicinenet.com/script/main/art.asp?articlekey=7365>.

⁵¹ Britannica Digital Learning. *Merriam-Webster Unabridged free Dictionary*: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/euthanasia>.

⁵² Γαλανάκης Μ. **Η θέση της Διατριβής περί Ευθανασίας στη συζήτηση περί ευθανασίας**. Στο: Ευγένιος Βούλγαρης. *Διατριβή περί Ευθανασίας*, όπτ: 43-67.

⁵³ Κουτσελίνης Αντώνιος, Καθηγητής Ιατροδικαστικής, Αντιπρύτανης Πανεπιστημίου Αθηνών. «**Ευθανασία: Ένοιες - Ορισμοί**». Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος, Επιτροπή Βιοηθικής, *Μεταπτυχιακό Σεμινάριο "Ευθανασία"*, Κέντρο Βιοϊατρικής Ηθικής και Δεοντολογίας, 27-11-2001, http://www.bioethics.org.gr/03_dKouts.html (πρόσβαση 11-4-2019).

⁵⁴ Ανώνυμος. **Ευθανασία**. *Βικιπαίδεια*: <https://el.wikipedia.org/wiki/ευθανασία> (πρόσβαση 28-1-2019): «Με τον όρο ευθανασία νοείται σήμερα, η θανάτωση ενός πάσχοντος από κάποιο άτομο, ενός πάσχοντος για τον οποίο εξέλιπε κάθε ελπίδα θεραπείας και βρίσκεται σε απελπιστική κατάσταση, χωρίς όμως την απαίτηση του πάσχοντος αυτού.»

⁵⁵ Το ακριβώς αντίθετο διδάξε το τέλος του Ηρακλή (η πρώτη στον κόσμο περιγραφή γιουθανείζιας): Οι πόνοι-του ήταν τόσο φρικτοί, ώστε τρελάθηκε. Μάζεψε ξύλα και παρακαλούσε κάποιον να τον κάψει. Ο Φιλοκλήτης τότε τον λυπήθηκε και άναψε τη φωτιά πάνω στην κορυφή του βουνού Οίτη, και ο Ηρακλής κήκε ζωντανός. Ακόμη σήμερα η υψηλότερη κορυφή αυτού του βουνού ονομάζεται Πυρά. Ο Ηρακλής, για να τον ευχαριστήσει, του χάρισε το τόξο-του και τα δηλητηριασμένα βέλη-του, με τα οποία, στον Τρωικό Πόλεμο, ο Φιλοκλήτης τραυμάτισε θανάσιμα τον Πάρι, αδελφό του Έκτορα και παιδί του Πριάμου. *Βικιπαίδεια*: Ηρακλής, Φιλοκλήτης (πρόσβαση 8-10-2019). Γιουθανείζια: από οίκτο ενεργητική ευθανασία (ή έστω υποβοηθούμενη αυτοκτονία), μία από τις πολλές μορφές ευθανασίας (Δημιολιάτης, Γιατί η Εκκλησία δεν μπορεί να μην προμαχεί, ό.π. σμ 42: § 3.2.4.2, και πίνακας 2).

⁵⁶ Οδυσέας Ελύτης. **Άξιον εστί**. <http://www.myriobiblos.gr/texts/greek/grpoetry/elitis.html> (πρόσβαση 26-3-2019).

⁵⁷ Δημιολιάτης και συνεργάτες. *Λεξικό*, ό.π. σμ 3: σελίδες 64, 148. Στη σελίδα 64 πώς στρεβλώνονται οι όροι: "Ερώτημα 20: Το εσκαμοτάρισμα των όρων".

⁵⁸ Britannica Digital Learning, ό.π. σμ 50, όπου και ηχείο για ακρόαση της ακριβούς προφοράς του όρου.

6 Ποιότητα εναντίον ποσότητας: όταν ένας όρος υποσκάπτει έναν άλλον

*το κακόν είναι ότι πολλοί φαντάζονται ότι
δια να θέσει τις ονόματα αρκεί να γνωρίζη την γλώσαν
Κοραής*

Η απόδοση των όρων qualitative και quantitative είναι προβληματική διότι η ελαφρά τη καρδία απόδοση του πρώτου ως 'ποιοτικός -ή -ό' υποσκάπτει την απόδοση του δεύτερου ως 'ποσοτικός -ή -ό'. Παραθέτω, σχεδόν αυτολεξεί, τη συμβολή-μου στο διάλογο που αναπτύχθηκε μεταξύ των μελών της συντακτικής ομάδας του *Λεξικού*:⁵⁹

Αν αποδώσουμε τα qualitative studies και quantitative studies ως 'ποιοτικές μελέτες' και 'ποσοτικές μελέτες', ο κάτοχος της ελληνικής αυτόματα (υποσυνειδήτα) συνάγει το συμπέρασμα ότι οι δεύτερες ΔΕΝ είναι ποιοτικές, δεν έχουν δηλαδή ποιότητα, ενώ η πραγματικότητα είναι πως οι quantitative είναι οι κατεξοχήν ποιοτικές, είναι ποιοτικές όσο οι qualitative σύν κάτι (πολύ) παραπάνω: είναι οι qualitative που κατόρθωσαν να γίνουν καί quantitative, είναι τα "ψηλός, μέτριου αναστήματος, κοντός" που κατόρθωσαν να γίνουν "187 εκατοστά, 165 εκ, 143 εκ", όπου τα εκατοστά λένε καί τα ψηλός - μέτριος - κοντός καί κάτι πολύ παραπάνω, άρα τα εκατοστά κι αν είναι φορείς ποιότητας, στον ύψιστο βαθμό μάλιστα. Οι όροι δηλαδή 'ποιοτική μελέτη' και 'ποσοτική μελέτη' δεν είναι διαφανείς, για να θυμηθώ την 1^η αρχή οροδοσίας, το αντίθετο ακριβώς: είναι **συσκοτιστικοί ΚΑΙ παραπλανητικοί**. Το ίδιο συσκοτιστικοί είναι και οι αγγλικοί όροι. Ίσως μάλιστα, κατ' εμέ κατά πάσα πιθανότητα, το qualitative ΔΕΝ προέρχεται από την πρώτη σημασία (ποιότητα) του quality αλλά από τη δεύτερη: ιδιότητα/ χαρακτηριστικό (property, attribute, peculiarity), αλλά ποιος μεταφραστής κοιτάζει και τη δεύτερη και την τρίτη σημασία μιας λέξης; ποιος ψάχνει το πεδίο ορισμού-της; ανοίγουμε το λεξικό (εκτός αν κρίνομε ότι δεν χρειάζεται ούτε καν αυτό, εμείς... "ξέρομε αγγλικά"), όπου πέσομε πρώτο και πάμε παρακάτω! ("όχι στην εντατικοποίηση των σπουδών μας"! εμάς των μεταφραστών).

"Οι όροι δεν μεταφράζονται! Οι όροι αποδίδονται αφού κατανοηθεί η έννοια που κατασημαίνουν. Ο μεταφραστής που προσπαθεί να "μεταφράσει" τους όρους και όχι, αφού τους διακρίνει, να τους αναζητήσει σε ειδικούς ορολογικούς πόρους (ειδικά λεξικά, λεξιλόγια, βάσεις όρων κτλ.) και να καταλάβει την έννοιά-τους ή να ζητήσει τη γνώμη ενός ειδικού του πεδίου είναι κακός μεταφραστής! Ο όρος επιλέγεται αυθαίρετα στη γλώσσα πηγή με βάση κάποιο ή κάποια από τα χαρακτηριστικά της έννοιας που εισήγαγαν ή επισήμαναν και πρωτοχρησιμοποίησαν οι ειδικοί. Κατά την δευτερογενή οροδοσία, σε μια γλώσσα στόχο, καλούνται οι ειδικοί της γλώσσας στόχου όχι να μεταφράσουν τον όρο αλλά να τον ισοδυναμήσουν με έναν όρο της γλώσσας στόχου· να επιλέξουν δηλαδή τη λέξη ή τη φράση της γλώσσας στόχου που θα αποτελεί στο εξής τον ισοδύναμο όρο της γλώσσας στόχου που κατασημαίνει την ίδια έννοια." (από επιστολή του Κώστα Βαλεοντή, προέδρου της Ελληνικής Εταιρίας Ορολογίας, 29-8-2015).

Η σχέση είναι ανάλογη της σχέσης "παραμετρικές - μη παραμετρικές στατιστικές δοκιμασίες", ισχυρότερες είναι οι παραμετρικές εκτός αν δεν είναι εφαρμόσιμες (εκτός αν δεν έχει ακόμα εφευρεθεί το εκατοστό), οπότε εφαρμόζομε την αντίστοιχη λιγότερο ισχυρή μη παραμετρική (τα "ψηλός - κοντός" έχουν ήδη εφευρεθεί). Ας θυμηθούμε και τον Lord Kelvin (Sir William Thomson): "When you can measure what you are speaking about, and express it in numbers, you know something about it. To measure is to know. If you cannot measure it, you cannot improve it." (<http://zapatopi.net/kelvin/quotes/>) που σημαίνει ότι αν πεις πως το ύψος-μου είναι 172.3 εκατοστά κάτι ξέρεις για το ύψος-μου, αν πεις απλά ψηλός δεν ξέρεις και πολλά.

7 Φυσικά και αφύσικα του σώματος και της ψυχής: όταν ένας όρος ...

*... εξετάζει αν έμαθε ένα όργανο που του είναι αδύνατο
(καί αφύσικο, έξω από τη φύση του) να μην μάθει*

⁵⁹ Δημολιάτης και συνεργάτες. *Λεξικό*, ό.π. υσμ 3: σελίδες 235 'qualitative research' και 238: 'quantitative'. Η επιστολή του Κ. Βαλεοντή στη σελίδα 53.

Στα πανεπιστήμια, εκτός που σάς μάθαμε μια ξεχασμένη συγγενή σας, την κυρία σύφιλη (Πίνακας 1), τρελαινόμαστε και για 'εξετάσεις'. (Των φοιτητών, εννοείται! – όχι δικές-μας...) Εξετάζουμε αν έμαθε ο εγκέφαλος, ένα όργανο που, εκ κατασκευής, τού είναι αδύνατον να μην μάθει (θεώρημα των δύο αρνήσεων⁶⁰) – αν του ήταν δυνατόν να μην μαθαίνει, δεν θα υπήρχε εκεί που υπάρχει: ένα ολόκληρο διεπιστημονικό συμπόσιο αφιερώσαμε σ' αυτό,⁶¹ και έπεται συνέχεια τον ερχόμενο Μάιο, τέλος παράκαμψης, επανακάμπτομε στα "μετά τα αφύσικα"... – ε! "μετά τα Φυσικά" (του Αριστοτέλη) καιρός ήταν και για τα αφύσικα τα δικά-μας...

Εξετάζουμε τους φοιτητές-μας αν **ξέρουν** (κάποιοι τους εξετάζουν αν **μπορούν**) να κάνουν 'φυσική εξέταση' του αρώστου-τους.⁶² Η εικόνα 4, από μια από τις καλύτερες σελίδες ανοιχτών ακαδημαϊκών μαθημάτων, δεν είναι καθόλου ιδιότητα ενός μεμονωμένου αντικειμένου, ούτε μιας μεμονωμένης σχολής: Το 'φυσική εξέταση' είναι ιδιότητα (χαρακτηριστικό, quality που λέγαμε ένα υποκεφάλαιο πριν) του συνόλου της ιατρικής κοινότητας της χώρας.

Τί να σημαίνει; Και πώς προέκυψε;

Εξετάσεις	
<p><u>3 πρακτικές δεξιότητες (0-3)</u></p> <p>A. Ιστορικό, παρούσα νόσος, εκτίμηση Ο.Ο., θεωρητική διαγνωστική προσέγγιση</p> <p>B. Φυσική εξέταση, θεραπεία με απλά μέσα</p> <p>Γ. Οφθαλμοσκόπηση, απεικόνιση θηλής</p>	<p style="text-align: center;">Εικόνα 4</p> <p style="text-align: center;">Εξετάσεις φοιτητών ιατρικής στη 'φυσική εξέταση' του αρώστου</p> <p>Πηγή: Δημητράκος Σταύρος. <i>Οφθαλμολογία</i>. Εισαγωγική ενότητα. Ενημερωτικό φυλλάδιο μαθήματος. Διαφάνεια 11: «Εξετάσεις». Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα ΑΠΘ: https://opencourses.auth.gr/modules/units/?course=OCRS267&id=3106.</p>

Και 'φυσική αγωγή' επίσης έχουμε. (Στα πανεπιστήμια.) Θα υπάρχει, φαίνεται, και αφύσικη!...⁶³

Θυμάστε τα ΤΕΦΑΑ; νύν ΣΕΦΑΑ; «Καλώς ήρθατε στον ιστοχώρο της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού!», μας καλωσορίζει η ιστοσελίδα <http://www.phed.uoa.gr/> (τί να σημαίνει άραγε αυτό το phed;) «Δημιουργήθηκε το 2013 και αποτελεί μετεξέλιξη του πρώτου Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού στη χώρα. Είναι μια από τις δύο μονομηματικές σχολές του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, του αρχαιότερου πανεπιστημίου στην ευρύτερη ανατολική λεκάνη της Μεσογείου. Πραγματεύεται τη μελέτη, την έρευνα και τη διδασκαλία όλων των εκφάνσεων της Κίνησης. Ενδιαφέρεται ολιστικά, αλλά εξετάζει λεπτομερειακά την Κίνηση του Ανθρωπίνου Σώματος. [...] Πρόκειται για την ψυχική, νοητική και βιολογική Αγωγή και Υγεία, όλων των ατόμων, μέσα από τη συμμετοχή στον αθλητικό Αγώνα. Παράγει Καθηγητές Φυσικής Αγωγής, Γυμναστές, Προπονητές και Αθλητικούς Επιστήμονες. Επίσημο χρώμα της

⁶⁰ Αξίωμα ίσως: «αν θέλετε κάτι να κάνει αυτό για το οποίο το φτιάξατε, οφείτε να το φτιάξετε όχι **έτσι που να κάνει** αυτό για το οποίο το φτιάχνετε αλλά **έτσι που να μην του είναι δυνατόν να μην κάνει** αυτό για το οποίο το φτιάχνετε». Αν πατήσετε το φρένο, το αυτοκίνητο **δεν** του είναι δυνατό να **μη** κόψει ταχύτητα μέχρι να κοκαλώσει αν το χρειαστείτε. Αν πατήσετε το φρένο και δεν κόψει, δύο τινά θα συμβούν: θα πάτε κατευθείαν στο μηχανικό αυτοκινήτων αν είστε τυχεροί, ακυρώνοντας κάθε σημαντική εργασία για την οποία είχατε βγει στο δρόμο, ή θα πάτε στον τάφο αν είστε άτυχοι (συχνά συμπαρασύροντας και κάποιους δυο φορές άτυχους). Η καρδιά-σας είναι κατασκευασμένη έτσι που να μην της είναι δυνατό να μην πάει, ο νεφρός που να μην του είναι δυνατό να διυλίζει, ο πνεύμονας που να μην του είναι δυνατό να μην αναπνέει, ολόκληρο το σώμα που να μην του είναι δυνατό να μην είναι ολόκληρο σώμα, και ο εγκέφαλός-του – πώς θα ήταν δυνατό να εξαιρεθεί; – που να του είναι αδύνατο να μην προσαρμόσει το σώμα στο διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, για το οποίο πρώτο-πρώτο απαιτείται να **μην μπορεί να μη μαθαίνει** ανά πάσα στιγμή αυτό το διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον.

⁶¹ Πώς Μαθαίνει ο Εγκέφαλος; <http://pme.conf.uoi.gr/>, ομιλίες: https://drive.google.com/file/d/1lirA3UvGxqzjnum0JzZEc4_r1TWSPvX/view?usp=sharing.

⁶² Ξέρουν, τουλάχιστον, να κάνουν 'αφύσικη' εξέταση;

⁶³ Βεβαίως και υπάρχει! Είναι η διαστροφή την οποία επιβάλλει αφύσικα στον εγκέφαλο ολόκληρο το εκπαιδευτικό-μας οικοδόμημα από το γονίο μέχρι και το πανεπιστήμιο: Από βαθύτατη άγνοια του αξιώματος της διπλής άρνησης της υσμ 60, αντιστρατεύεται (αφύσικα) αυτό που του εγκεφάλου είναι η φύσις-του η πρώτη: το αδύνατο να μη μαθαίνει.

Σχολής είναι το κεραμιδί. Αντιπροσωπεύει το γήινο στοιχείο από το οποίο, σύμφωνα με αρχαίες δοξασίες, αντλεί τη δύναμή-του το **Σώμα**.»⁶⁴

Το μυστήριο της καταγωγής του 'φυσική αγωγή' και του 'φυσική εξέταση' και του 'φυσική επαφή'⁶⁵ μάς το λύνουν οι αγγλικές ιστοσελίδες. «Welcome to the website of the School of **Physical Education and Sport Science!**», <http://en.phed.uoa.gr/>, «The School of Physical Education and Sport Science — established in 2013 [...] specializes in the study, research and teaching of all expressions of Movement of the Human **Body** [...] preparing students for careers as Physical Education teachers, **gymnasts**, coaches and sport scientists. The official color [...] represents the **earth** element (brick red) from which the human **body** draws its strength/force, according to ancient beliefs.»

«Physical education»: το μυστήριο καταγωγής της 'φυσικής αγωγής' (και της ιστοσελίδας) λύθηκε. Ανάλογα και της 'φυσικής εξέτασης' (physical examination), και της 'φυσικής επαφής' (physical contact), και όλων των φυσικών και αφύσικων του πίνακα 1...

Εικόνα 5. Σχολή **Φυσικής Αγωγής (Physical Education)** στην Εθνική Ακαδημία **Σωματικής Αγωγής!**

Πηγή: πάνω: <http://www.phed.uoa.gr/>, κάτω: <http://en.phed.uoa.gr/>.

Τι κι αν η κεντρική φωτογραφία-μας "βγάζει μάτι"; Νούς ορά και νούς ακούει! Τι κι αν η κεντρική φωτογραφία-μας μάς βγάζει κοροϊδευτικά τη γλώσσα; 'Εθνική Ακαδημία **Σωματικής Αγωγής**' στο κεντρικό-μας κτίριο! Εμείς **επιμένουμε** αγγλικά: physical education + σύνδρομο ομόηχης παγίδας + σύνδρομο καμουφλαρισμένων αγγλικών = 'φυσική αγωγή'! Και εγένετο σκότος = αδιαφανής όρος.

Παραδώσαμε δε το **σώμα** («το γήινο στοιχείο») στο γιατρό (αν άρωστο, για να του κάνει physical examination) και στο γυμναστή (αν υγιές, για να του κάνει physical education), και την **ψυχή** (το... "ουράνιο στοιχείο") στον ψυχίατρο (αν άρωστη, για να της κάνει mental examination) και στον

⁶⁴ και στο οποίο, σύμφωνα με εξίσου αρχαίες δοξασίες (αλλά και κατά τη σύγχρονη Βιολογία), θα επιστρέψεις, «χούς ει και εις χούν απελεύσει» (Νεκρώσιμη ακολουθία).

⁶⁵ Το 1995 παρακάλεσα την οικογενειακή φίλη Λένα Cavanagh – δικηγόροσε 20 χρόνια στο Νότινγκαμ Αγγλίας, μεταφράστρια ελληνικής λογοτεχνίας στα αγγλικά – να μεταφράσει ένα κείμενο από την εφημερίδα Guardian, αν θυμάμαι καλά, με τον τίτλο "Γιατί ο καθένας-μας θα έπρεπε να γνωρίζει παραδοσιακούς χορούς" (και νομίζω πως το θυμάμαι καλά). Στη φράση "physical contact" κόλησε το μυαλό-της. «Φυσική επαφή» πετάχτηκα! «Όχι, όχι! ε...» και με αγγίζει στο χέρι-μου, «σωματική επαφή;» φωτίστηκα, «σωματική επαφή!» έλαμψε το πρόσωπό-της. Πώς μπορώ να ξεχάσω τη σκηνή; Τι είμαστε, εν τέλει; Μα, τί άλο παρά τα βιώματά-μας;

ψυχολόγο (αν υγιής, για να της κάνει... mental education – συγνώμη: την ψυχή την παραδώσαμε στον εκπαιδευτικό, από την ηλικία μηδέν [γονείς] μέχρι το πανεπιστήμιο και το στρατό [που κλειδώνει το εκπαιδευτικό-μας σύστημα]),⁶⁶ οι ψυχολόγοι τώρα τελευταία μπαίνουν στο παιγνίδι). Ο ολικός "νούς υγιής εν σώματι υγιή" τεμαχισμένος στα πέντε, ένα κομάτι για τον καθένα, όλοι θα ζήσομε!... Ένας ο άνθρωπος, πέντε τα κομάτια-του = σύνδρομο "διαίρει και βασίλευε" + σύνδρομο "μη γνώτω η αριστερά-σου τι ποιεί η δεξιά-σου" + σύνδρομο "μην μπαίνετε σε ξένα χωράφια"!...

8 Γλωσάρι: όταν ένας όρος υποσκάπτει μια ολόκληρη γλώσσα

την γλώσαν μου έδωσαν αγγλικήν⁶⁷

Τέλος, μα όχι τελευταίο, ένα δάνειο που καμουφλάρεται τέλεια πως είναι αντιδάνειο: Καί στους δύο τόμους του *MeSH-Hellas Βιοϊατρική Ορολογία* υπάρχει, ακριβώς ίδια, μία σελίδα με ορισμούς ή ερμηνείες έξι μόνον όρων: {βάση δεδομένων (data base), δεδομένο ή τεκμήριο (document), δένδροειδείς δομές (tree structures), όρος (γλωσσικός), λήμα (entry), και ορολογία},⁶⁸ υπό τον τίτλο "Γλωσάριο".

Να που υπάρχει και μικρή γλώσσα! Η γλώσσα και το γλωσάριο. Η μεγάλη και η μικρή...

Πόθεν έσχες, ώ γλωσάριο;

Στο γενικό ελληνοαγγλικό λεξικό,⁶⁹ υπάρχουν τα λήματα: (i) γλώσσα, που αποδίδεται 1 language και 2 tongue, από κανένα από τα οποία δεν παράγεται το glossary, (ii) [το ψάρι] γλώσσα, που αποδίδεται sole, από το οποίο φυσικά δεν παράγεται το glossary, και (iii) αποκάτω, ανάμεσα γλωσσαμύντορα (purist) και γλωσά (chatter-box, gossip, babbler, impertinent person), από τα οποία επίσης δεν παράγεται το glossary, το γλωσάριο που αποδίδεται glossary, για την καταγωγή του οποίου ανατρέχομε στο αντίστροφο αγγλοελληνικό γενικό λεξικό:⁷⁰

«1gloss: [i] n (U) = όνομα (μη αριθμήσιμο): 1. λούστρο, γυαλάδα, στιλπνότητα: take the gloss of something = αφαιρώ τη γυαλάδα από κάτι. gloss (paint) = λούστρο (βερνίκι). 2. επίφαση: a gloss of legality = επίφαση νομιμότητας. [ii] vt (phr v) = μεταβατικό ρήμα (ρηματική φράση) gloss over = στιλβώνω, γυαλίζω, (μεταφορικά) συγκαλύπτω, αποκρύπτω: gloss over somebody's faults = συγκαλύπτω τα ελατώματα κάποιου, τα εμφανίζω σαν ασήμαντα. [iii] παράγωγο glossy (adj; -ier, -iest) = στιλπνός, γυαλιστερός: glossy paper = χαρτί γκλασέ, glossy magazines = περιοδικά πολυτελούς εμφάνισης.»

Ούτε λούστρο, ούτε επίφαση, ούτε συγκάλυψη, ούτε γκλασέ: το glossary ΔΕΝ μπορεί να έχει καμία σχέση ούτε με το μη αριθμήσιμο (U) gloss ούτε με το gloss over ούτε με το glossy. Μπορεί να είναι μόνο τα **ακριβώς** αντίθετα: βάθος, έμφαση, αποκάλυψη, ουσία. Μήπως, τότε, κατάγεται από το αριθμήσιμο (C) 2gloss; Ω, μα βέβαια! «2gloss: [i] n (C) = όνομα (αριθμήσιμο): σχόλιο, ερμηνεία. [ii] παράγωγο glossary n (C) = γλωσάριο, λεξιλόγιο.»

Άρα το glossary έχει αποδοθεί ως γλωσάριο και ως λεξιλόγιο. Το 'γλωσάριο' απορίπτεται γιατί το glossary ΔΕΝ είναι μικρή γλώσσα (= γλωσάριο). Το glossary είναι λεξιλόγιο σχολίων ή ερμηνειών, και καμία σχέση δεν έχει με γλωσάριο (μικρή γλώσσα). Αν μαζί με την έννοια (glossary) θα θέλαμε να εισάγομε και το όνομά της, θα έπρεπε να το πούμε γκλόσαρι (και καθόλου γκλοσάριο, δεν υπάρχει τέτοιο όνομα στη γλώσσα προέλευσης). Και σε καμία περίπτωση δεν μπορούμε να το πούμε 'γλωσάρι(ο)', διότι σκάβει το λάκο της γλώσσας: κάθε ομόγλωσος, ακούγοντας ή/και διαβάζοντας γλωσάρι(ο) συμπεραίνει (υποσυνείδητα και **υποχρεωτικά**) ένα μόνο πράγμα: ότι υπάρχει η γλώσσα

⁶⁶ Δημολιάτης Γ.Δ. (αντι)Παιδαγωγικό πανόραμα ή πώς η κοινωνία (ανα)παράγει ανθρωπάκους. Σύγχρονη Εκπαίδευση, σειρά απόψεις/1, α' έκδοση 1985, βιβλιοθήκη ΑΠΘ, β' έκδοση 1992 Σεβέρειος βιβλιοθήκη Κύπρου: σελίδες 78.

⁶⁷ Παραφράζοντας τον πασίγνωστο στίχο του Οδυσέα Ελύτη «τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική» http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/anthology/mythology/browse.html?text_id=160.

⁶⁸ Παραδόξως και μη αναμενόμενο, στους όρους 'όρος' και 'ορολογία' δεν παρεντίθενται οι αντίστοιχοι αγγλικοί όροι.

⁶⁹ Stavropoulos DN, ό.π. υσμ 18.

⁷⁰ Stavropoulos DN & Hornby AS, ό.π. υσμ 17.

και το γλωσσάριο, η (μεγάλη) γλώσσα (η... δική-μας, βεβαίως!) και η μικρή γλώσσα (η γλώσσα των άλλων, εννοείται...). Αυτό είναι το **υπόγειο** μήνυμα που εισπράτει κάθε εληνόγλωσσος, βόμβα στα θεμέλια της γλωσσολογίας της ίδιας (ότι κάθε φυσική γλώσσα είναι εξορισμού μεγάλη.-)

Μένει το 'λεξιλόγιο'. Όμως όχι ένα όποιο λεξιλόγιο, παρά ένα 'λεξιλόγιο σχολίων', ένα 'λεξιλόγιο ερμηνειών'. Μονολεκτικά: 'σχολιαστήριο', 'ερμηνευτήριο' (κατά το ψαλμός > ψαλτήριο). Στο *Λεξικό-μας* προτιμήσαμε το '**ερμηνευτήριο**'.⁷¹ Το ίδιο και οι συγγραφείς του *Οδηγού στην Ιατρική Βιβλιογραφία*.⁷² Στο ίδιο προσανατολίζει και η, σε ανύποπτο χρόνο, φράση του πρωτεργάτη της *Βιοϊατρικής Ορολογίας* Βύρωνας Σάμιου: «*Το λεξιλόγιο, όταν είναι δίγλωσσο ή πολύγλωσσο προσφέρει για τον κάθε όρο έναν και μόνο έναν ισότιμο όρο για κάθε μια από τις γλώσσες που περιλαμβάνει. Αν είναι ερμηνευτικό, αναλύει τη μια και μοναδική αξία του όρου, όπως αυτή έχει γίνει αποδεκτή στο γνωστικό πεδίο που ο όρος είναι ενταγμένος.*»⁷³

Ο μεταφραστής ΔΕΝ θα είναι προδότης της γλώσσας-του (καί της γλώσσας προέλευσης) (α) **άν** έχει βρει την κατά Poincare⁷⁴ αναλοίωτη "glossary = σύνολο ερμηνευτικών (και όχι επικριτικών) σχολίων", όπως συνάγεται, αν όχι ευθέως λέγεται, από το εληνοαγγλικό γενικό λεξικό: «σχόλιο 1. (ερμηνευτικό) commentary, annotation, note, gloss: έκδοση με άφθονα [ερμηνευτικά] σχόλια = a copiously annotated edition; an edition with copious notes. 2. (επίκριση) comment, criticism, remark: Τα σχόλιά-τους για τη συμπεριφορά-της = their comments on her behaviour. Κάνω σχόλια για κάτι = make comments on something, comment on something. Κάνω αγενή σχόλια για κάποιον = make rude remarks about somebody. Ουδέν σχόλιον! = no comment!», και (β) **άν** την έχει αποδώσει 'ερμηνευτήριο' ή 'σχολιαστήριο' ή έστω 'λεξιλόγιο ερμηνειών' ή 'λεξιλόγιο σχολίων'.

Αν όμως αποδώσει το glossary γλωσσάριο – κατά τα: παιδί > παιδάριο, κώνος > κωνάριο, μισθός > μισθάριο,⁷⁵ → γλώσσα > γλωσσάριο – τότε καί την αναλοίωτη προδίδει καί χτυπά πισώπλατα τη γλώσσα γενικά, την ελληνική δε, για χάρη της οποίας τόσο αίμα (καί μελάνι) έχει χυθεί, θανάσιμα.

Συμπέρασμα: Τέλος, μα όχι τελευταίο, τη γλώσσα ΔΕΝ μου έδωσαν αγγλική. Τη γλώσσα μου έδωσαν ελληνική. Το γλωσσάρι ΔΕΝ είναι αντιδάνειο. Είναι δάνειο από την αγγλική προς την ελληνική, που καμουφλάρεται τέλεια ηχητικά και οπτικά, ακουστικά και γραπτά, τάχα-μου πως είναι αντιδάνειο. Ούτε κατάγεται από το ελληνικό 'γλώσσα' ως δάνειο προς την, υποτίθεται, αγγλική glossa (δεν υπάρχει τέτοιο λήμα στο αγγλοελληνικό λεξικό-μου), ούτε το αριθμήσιμο gloss από το οποίο κατάγεται έχει οποιαδήποτε σχέση με γλώσσα. Πολύ απλά, πρόκειται για **τέλεια ηχητική παγίδα** από κατά τύχην **σύμπτωση** και μόνο = το τέλειο σύνδρομο της πεππονόφλουδας.

9 Σύνδρομα διαστροφής αναλοίωτων μέσω στρέβλωσης όρων

την γλώσαν ΔΕΝ μου έδωσαν αγγλικήν

Καιρός για σύνοψη των συνδρόμων: πίνακας 3: ο αλγόριθμος του καλού ορολόγου.⁷⁶

⁷¹ Δημολιάτης και συνεργάτες. *Λεξικό*, ό.π. υσμ 3, σελ. 160.

⁷² Ιωαννίδης Ι Π-Α, Ντζάνη Ε, Ευαγγέλου Ε (επιμ). *Οδηγός στην Ιατρική Βιβλιογραφία: Ένα εγχειρίδιο για την τεκμηριωμένη ιατρική πρακτική*. Εκδόσεις Παρισιάνου ΑΕ, Αθήνα 2012, σελ. 800. Από σελ. 743 το **Ερμηνευτήριο**: bookstation.gr/Product.asp?ID=40332#

⁷³ Βύρων Σάμιος. Το λεξιλόγιο βιοϊατρικής ορολογίας (MeSH) του ΙΑΤΡΟΤΕΚ της Εταιρείας Ιατρικών Σπουδών. Φωτοαντίγραφο από το χάρτινο αρχείο-μου των σελίδων 177-184 άγνωστου βιβλίου (δεν αναφέρεται πουθενά στις σελίδες αυτές, ούτε το είχα σημειώσει όταν τις είχα φωτοαντιγράψει· ημερομηνία "40 χρόνια από την έναρξη της ιατρικής σταδιοδρομίας του συγγραφέα", πιθανότατα μετά το 1997 που εκδόθηκε το Συμπλήρωμα του ΙΑΤΡΟΤΕΚ, βλ. υσμ 16). Το ως άνω παράθεμα υπάρχει στη σελίδα 183, τελευταία §.

⁷⁴ Poincare, ό.π. υσμ 30.

⁷⁵ «[εξαντιλούνται] περί μισθαρίων», Παραγγελία 7. Στο: Χρήστος Γιαπιτζάκης. Τα άπαξ λεγόμενα στο έργο της Ιποκρατικής Συλογής «Παραγγελία». ΕΛΕΤΟ, 12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία», Αθήνα 7-9/11/2019. Ανοικτή συζήτηση: *Η ορολογία της ιατρικής, χτες-σήμερα-αύριο*, Σάββατο, 9-11-2019, 5-7μ. https://drive.google.com/file/d/13qxB8rVQw5eWWWQ3i_TTMdQ8zL_Tc8OOU/view.

⁷⁶ Μια συνεξέταση με τον πίνακα 1 μπορεί να αποφέρει πολλά παραδείγματα, Κάθε βελτίωση του αλγόριθμου και γραφική απεικόνιση των βημάτων-του καλοδεχούμενη λίαν.

Πίνακας 3. Σύνδρομα διαστροφής των (αναλοιώτων) εννοιών μέσω στρέβλωσης των όρων που τις εκφράζουν	
ΣΥΝΔΡΟΜΟ ⁷⁷	ΟΡΙΣΜΟΣ
προδότη της αναλοιώτης	Απόδοση όρων χωρίς (απόλυτη) κατανόηση της έννοιας που εκφράζουν.
πρώτης σημασίας του λεξικού	Υιοθέτηση της πρώτης σημασίας του λήματος του (γενικού) λεξικού ως όρου της γλώσσας-στόχου, χωρίς εν τω βάθει μελέτη όλων των σημασιών.
του λεξικού-ΜΟΥ	Μη συστηματική ανασκόπηση ⁷⁸ όλων των πόρων της γλώσσας στόχου, ίσως και της γλώσσας προέλευσης. "Εγώ αυτό το λεξικό (τυχαίνει να) έχω, αυτό κοιτάζω (χρησιμοποιώ)." ⁷⁹
τι χρειάν έχομεν μαρτύρων;	Μη προσφυγή σε ειδικούς ορολογικούς πόρους (ειδικά λεξικά, λεξιλόγια, βάσεις όρων κτλ.), ⁸⁰ συνήθως διότι... "εμείς γνωρίζομε αγγλικά" (ακόμα και... ελληνικά!).
ψεκάστε σκουπίστε τελειώσατε (ΨΣΤ)	Απόδοση όρων εν ριπή οφθαλμού.
όχι στην εντατικοποίηση των σπουδών	Η μετάφραση δεν είναι ούτε σοβαρή ούτε δύσκολη. ⁸¹
της πεπονόφλουδας ή μπανανόφλουδας	Παράβλεψη ή μη συνειδητοποίηση ότι πρόκειται για παγίδα.
ομόηχης παγίδας (ΟΗΠ)	Απόδοση όρων κατά την ηχητική (ακουστική) ομοιότητα.
ομόγραφης παγίδας (ΟΓΠ)	Απόδοση όρων κατά τη γραφική (οπτική) ομοιότητα.
διαίρει και βασίλευε	Απόδοση μίας και της αυτής έννοιας διαφορετικά από διαφορετικά πεδία.
μη μπαίνεις σε ξένα χωράφια	Η απόδοση της ίδιας έννοιας από διαφορετικά πεδία δεν μας αφορά.
μη γνώτω η αριστερά σου τι ποιεί η δεξιά-σου	Άγνοια ήδη απόδοσης μιας έννοιας από τρίτους του ίδιου ή διαφορετικού πεδίου.
ρύγus μαθημάτικος ρύγus γαίδαγus	Εγώ είμαι καθαρός μαθηματικός (πετώ στα ιδανικά σύνεφά-μου) δεν λερώνομαι με τις βρωμιές των άλλων (της στατιστικής, της φυσικής, της βιολογίας, ..., της ζωής). ⁸²
άρωστου μεταφραστή	Ο μεταφραστής δεν παραδίνει υγιές στο γλωσσικό αισθητήριο (του συνόλου) των ομόγλωσσων μετάφρασμα.
του δεύτερου και καταϊδρωμένου	Σύντομα (αν όχι ήδη) οι διαχειριστές των κοινωνικών δικτύων θα μας γνωρίζουν καλύτερα από μάς τους ίδιους. ⁸³
του μεγάλου αδερφού	Ο αυτόματος μεταφραστής της Google δίνει πια δωρεάν τη δυνατότητα να ακούμε μια λέξη σχεδόν σε κάθε γλώσσα. Ας ακούμε και καμιά φορά τον μεγάλο μας αδερφό ...

⁷⁷ Αξιοποιώ το... δικαίωμα τού «το πρώτον εισάγοντος εννοίας και όρους» (Μηλιαράκης, ό.π. υσμ 13) να ονοματίζει αυθαίρετα τα σύνδρομά-του, ακόμα και με αφορμή ένα καλαμπούρι (Βαλεοντής, υσμ 59). Ευχαριστώ να τα αλλάξω αν η ομήγυρη υποδείξει πιο πετυχημένα ονόματα.

⁷⁸ Τη θεωρία και πράξη της συστηματικής ανασκόπησης πραγματεύονται βιβλία σύγχρονης επιδημιολογίας, πχ, ό.π. υσμ 35, 72.

⁷⁹ Πρώτος και χειρότερος εγώ σε τούτο δω το άρθρο...

⁸⁰ Βαλεοντής Κ. Στο Δημολιάτης και συνεργάτες. *Λεξικό*, ό.π. υσμ 59

⁸¹ Κι ας λέει ό,τι θέλει ο Κακριδής κι ο Καζαντζάκης κι ο Ροντόπουλος κι ο Σάμιος κι ο Βαλεοντής: ό.π. υσμ 26, 27, 59, 85, 87.

⁸² Άκουσα αυτή την παροιμία πριν κάποιες δεκαετίες από συνάδελφό-μου του Τμήματος Χημείας στο Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων (ρύγus = πούρους).

⁸³ Harari, Yuval Noah. *Homo Deus: Μια σύντομη ιστορία του μέλλοντος*. μετάφραση Μιχάλης Λαλιώτης. 1η έκδοση: Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2017. 432 σελίδες. <http://www.biblionet.gr/book/223053/>. Τίτλος πρωτοτύπου (αγγλικά): *Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*.

του μονόδρομου (ποτέ αντιμετάφραση)	Μη αντιμετάφραση του μεταφράσματος πίσω στη γλώσσα προέλευσης (ούτε εάν αξιοποιώντας τον μεγάλο αδερφό) για (αυτο)έλεγχο μή προδοσίας της αναλοιώτητός-του.
καμουφλαρισμένων αγγλικών ή αγγλικούρας	Το μετάφρασμα είναι στην ουσία-του (~γονότυπος) αγγλικά που ακούγονται ή φαίνονται (φαινότυπος) σαν (νέα) ελληνικά.
καμουφλαρισμένων αρχαιο-ελληνικών ή ελληνικούρας	Το μετάφρασμα είναι στην ουσία-του (~γονότυπος) αρχαία ελληνικά που ακούγονται ή φαίνονται (φαινότυπος) σαν νέα ελληνικά.
κάτω από το τραπέζι	Η απόδοση ενός όρου υποσκάπτει την απόδοση άλλου όρου.
φονιά της γλώσσας-σου	Η απόδοση (αντιδάνειων ή δάνειων) όρων της αλοδαπής υποσκάπτει τη γλώσσα στόχο.

10 Επίλογος

τα πολλά τα λόγια είναι φτώχεια

Από συστάσεως νεοελληνικού κράτους και η προσπάθεια σύνταξης ιατρικής ορολογίας. Ο γιατρός Ιωάννης Βούρος πρότεινε το 1836 στην προ έτους ιδρυθείσα Ιατρική Εταιρεία Αθηνών τη σύσταση επιτροπής «ίνα συνάξει λέξεις ιατρικές και ούτω να σχηματίσει αν όχι ιατρικόν λεξικόν, τουλάχιστον έλεγχον ιατρικών λέξεων διά να ευκολυνθεί η ιατρική γλώσσα».⁸⁴ Πλην, «η ελληνική ιατρική αξιώθηκε [μεν] να έχει σοφούς γιατρούς, όχι όμως διατεθειμένους να εργαστούν για τη σύνταξη λεξιλογίου ιατρικών όρων. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι από τα μέσα του περασμένου αιώνα πολλοί μεμονωμένοι συγγραφείς ασχολήθηκαν δόκιμα με την ορολογία της ειδικότητάς-τους και μας παρέδωσαν όρους άψογους. Αντίθετα, οι επιτροπές που σχηματίστηκαν με τη συμμετοχή "κορυφαίων επιστημόνων" της ιατρικής δεν κατάφεραν να δημοσιεύσουν κάτι ανάλογο».⁸⁵

Εκτός από μία, που κατόρθωσε το ακατόρθωτο: Η Ομάδα Ορολογίας του Κέντρου Ελληνικής Ιατρικής Πληροφόρησης, Ορολογίας, και Τεκμηρίωσης (ΙΑΤΡΟΤΕΚ), που ίδρυσε η Εταιρία Ιατρικών Σπουδών το 1984, παρέδωσε το 1991 εξελληνισμένους τους τότε 25.000 περίπου όρους του Medical Subject Headings (MeSH) του Index Medicus που εκδίδει η Εθνική Ιατρική Βιβλιοθήκη των ΗΠΑ, και 6 χρόνια αργότερα άλλους 3.500 που είχαν στο μεταξύ προστεθεί.⁸⁶ Ατυχώς ο εύγλωτος τίτλος της έξωθεν καλής μαρτυρίας «Ένα λεξικό, μια προοπτική»⁸⁷ έμελε να ακολουθηθεί από μνημόσυνο των πρωτεργατών του ΙΑΤΡΟΤΕΚ.⁸⁸ Ίσως από "κόπωση μάχης" των πρωτοπόρων, ίσως που δεν πρόσεξαν εξίσου (ή και περισσότερο) να αναπαράγουν εαυτούς στην επόμενη γενιά, ίσως γιατί το πολιτισμικό σοκ από την εντωμεταξύ θελωδωή εισβολή (κι επιβολή) του Internet κατέστησε αδύνατο κάτι τέτοιο (τουλάχιστον ώσπου τα πράγματα να καταλαγιάσουν), ίσως γιατί η "σύνοδος των πλανητών"⁸⁹ συμβαίνει μια στο τόσο, ίσως για άλλους λόγους, η έμπνευση εκείνη δεν είχε συνέχεια.

Ωστόσο, ακόμα και το κλασικό αυτό έργο του ΙΑΤΡΟΤΕΚ, την ορολογία στο πεδίο της Υγιεινής «ελάχιστα βοήθησε, καθώς θεμελιώδεις επιδημιολογικοί όροι (επιπολασμός, επίπτωση) δεν έγινε κατορθωτό να ανευρεθούν στα λήματά-του»⁹⁰ (πρωτοεμφανίστηκαν στο συμπλήρωμά-του). Τόσο αυτό όσο και τα λεξικά μεμονωμένων συγγραφέων (Ροντόπουλου,⁹¹ Γκέλη,⁹² Μιχαηλίδη,⁹³

⁸⁴ Γεράσιμος Ρηγάτος. *Η Ιστορία της Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών, 1835-1985*. Αθήνα 1985: 39.

⁸⁵ Σάμιος Β. Πρόλογος έκδοσης 1991 στο: ΙΑΤΡΟΤΕΚ, ό.π. σμ 15.

⁸⁶ ΙΑΤΡΟΤΕΚ, ό.π. σμ 15 και 16.

⁸⁷ Πεπελάσης Αδαμάντιος. Ένα λεξικό, μια προοπτική. Το Βήμα 19-5-1991: Β12/36. Βλ. Δημολιάτης και συνεργάτες, *Λεξικό*, ό.π. σμ 3: σελ. 30.

⁸⁸ Γερμενής Α. Εισήγηση στην τιμητική εκδήλωση για τους πρωτεργάτες του ΙΑΤΡΟΤΕΚ. <http://www.iatrotek.org/iatrotek01.asp>.

⁸⁹ «Σ' εκείνη την ιστορική, θα έλεγα, σύναξη [γενική συνέλευση της Εταιρείας Ιατρικών Σπουδών του 1984 ~ "σύνοδος των πλανητών"] διατυπώθηκε το αίτημα, εκφράστηκε ομόφωνα η βούληση, βρέθηκαν οι εθελοντές, υπήρχαν τα χρήματα, υπήρχε και οι άγνοια των δυσκολιών.» (Βύρων Σάμιος. Πρόλογος έκδοσης 1991, ό.π. σμ 15. §3).

⁹⁰ Δημολιάτης, Χουλιάρη, Αναστασόπουλος, ό.π. σμ 5: σελ. 168.

⁹¹ Ροντόπουλος Π. *Λεξικόν των Ιατρικών Όρων*. Καμινάρης, Αθήνα 1940.

⁹² Γκέλης Δ. *Λεξικόν Ιατρικών Όρων - Αγγλοελληνικόν & Ελληνοαγγλικόν*. Αθήνα 1978.

Κατούλη⁹⁴) είναι ιατροκεντρικά, νοσοκεντρικά (προσανατολισμένα στη διάγνωση και θεραπεία νοσημάτων), όχι υγειοκεντρικά (προσανατολισμένα στην υγεία), όχι υγειοκεντρικά (προσανατολισμένα στην υγιεινή). Ίσως διότι «η σύγχρονη Επιδημιολογία είναι επιστήμη "εν τω γενάσθαι" και η ορολογία-της δεν έχει ακόμα μονοσήμαντα παγιωθεί (βλέπε πχ J M Last, *A Dictionary of Epidemiology, a handbook sponsored by International Epidemiological Association*)»,⁹⁵ ίσως για άλλους λόγους. Το κενό προσπάθησε να καλύψει το *Λεξικό Όρων Υγιεινής και Επιδημιολογίας*,⁹⁶ ένα ακόμα συμπλήρωμα των επιτευγμάτων εκείνων του ΙΑΤΡΟΤΕΚ.

Εικόνα 6.
Το εξώφυλλο των
λεξιλογίων του
ΙΑΤΡΟΤΕΚ:

MeSH HELLAS
Βιοϊατρική Ορολογία
1991.

MeSH HELLAS
Βιοϊατρική Ορολογία
Συμπλήρωμα
1997.

Αυτοκριτική: Από τα 9 βήματα του μέρους 3, τα δύο τελευταία δεν τα αγγίξαμε καν... Συγνώμη, γλώσσα-μου. Κρίνοντας από τις μόλις 4 **διορθώσεις** που υποβλήθηκαν μόλις το *Λεξικό-μας* εκδόθηκε πριν 4 χρόνια (1995),⁹⁷ ούτε το πέμπτο βήμα βηματίσαμε όσο οφείλαμε... Συγνώμη συνάδελφοί-μου υγειονόμοι, συγνώμη ορολογία-μας. Ίδου η Ρόδος, ιδού και το πήδημα! Αν δεν τα κάναμε ως τώρα, ας τα κάνουμε (από) τώρα. Κάλιο αργά παρά ποτέ.-

Στη λήθη; Ακόμα και οι εργασίες πάνω σε ιατρική ορολογία που ανακοινώθηκαν στο τελευταίο 12^ο Συνέδριο της ΕΛΕΤΟ,⁹⁸ δεν μνημόνευσαν καν την ύπαρξη των μνημειακών λεξιλογίων του ΙΑΤΡΟΤΕΚ. Παρέμειναν στη χάρτινη εποχή και, φαίνεται, η γενιά του ίντερνετ αγνοεί την ύπαρξή-τους. Κρίμα, τόσος κόπος χαμένος· και έγκλημα, η καλύτερη δυνατή τελεσφόρα προσπάθεια εξορθολογισμού της ορολογίας που έγινε ποτέ στο χώρο του Ιπποκράτη, που το 12^ο συνέδριο τιμούσε, δεν αξιοποιείται, οι νεότεροι δεν χτίζουν πάνω-της, ξαναανακαλύπτουν τον τροχό.

Η συγχώνευση των λεξιλογίων του ΙΑΤΡΟΤΕΚ, του πλήρους λεξιλογίου του ΕΛΙΝΥΑΕ⁹⁹ και του *Λεξικού-μας* (ΛΟΥΕ: υσμ 3) αποτελεί στόχο **άμεσης προτεραιότητας**. Καθώς και η στενή συνεργασία-μας με την ομάδα ορολογίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.¹⁰⁰

⁹³ Μιχαηλίδης Γ. *Αγγλοελληνικόν Λεξικόν των Ιατρικών Όρων*. Κωνσταντάρας, Αθήνα 1992.

⁹⁴ Κατούλης Α. *Dorland's Ιατρικό Λεξικό - Αγγλοελληνικόν & Ελληνοαγγλικόν*. Πασχαλίδης, Αθήνα 1997.

⁹⁵ Δημολιάτης, Χουλιάρα, Αναστασόπουλος, ό.π. υσμ 90.

⁹⁶ Δημολιάτης και συνεργάτες, *Λεξικό*, ό.π. υσμ 3.

⁹⁷ https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSeTJSSFRfwyi8IDxn9hyYu3K8xYnncN5sg_KRUtol8_nfA9ew/viewanalytics

⁹⁸ Αντωνίου Δήμητρα. *Ιατρική ορολογία: Εξαγωγή και απόδοση όρων που σχετίζονται με τη νόσο της κοιλιοκάκης*. Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ). 12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα 7–9/11/2019, 5η Συνεδρία: Ορολογία και μετάφραση.

⁹⁹ Δαϊκού Α, Δοντάς Σ. *Αγγλοελληνικό - ελληνοαγγλικό λεξιλόγιο όρων βιομηχανικής υγιεινής & ασφάλειας*. Εθνικό Ινστιτούτο Υγιεινής & Ασφάλειας της Εργασίας (ΕΛΙΝΥΑΕ), Αθήνα 2008: <http://www.elinyae.gr/ekdoseis/biblia/aggloelliniko-ellinoaggliko-lexilogio-oron-biomihanikis-ygieinis-asfaleias-0>. (Έκδοση 2003: <http://www.elinyae.gr/ekdoseis/biblia/aggloelliniko-ellinoaggliko-lexilogio-oron-biomihanikis-ygieinis-asfaleias>). Από το έργο αυτό ενσωματώθηκαν στο *Λεξικό* (ό.π. υσμ 3) μόνον «οι σχετικοί με υγεία» όροι που επέλεξαν οι συνάδελφοι ιατροί εργασίας Ευαγγελία Νένα και Γιώργος Ραχιώτης (η ευκαιρία ενσωμάτωσης όλων των όρων χάθηκε).

¹⁰⁰ Μπενέκου Ευρύκλεια (Κλειώ). *Ανασκόπηση των δραστηριοτήτων ορολογίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ). 12^ο Συνέδριο «Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία». Αθήνα 7–9/11/2019, 7η Συνεδρία: Δραστηριότητα φορέων και οργάνων Ορολογίας.

11 Ευχαριστίες

Τον επίκουρο καθηγητή Γλωσσολογίας του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Παναγιώτη Φίλο για την απόδοση στα αγγλικά τού «Δάνειες και αντιδάνειες στρεβλώσεις όρων» («[Semantic] Distortion of loan and repatriated loan terms»), για το που με δέχτηκε ως φοιτητή-του (στο πρώτο θρανίο) στα προπτυχιακά μαθήματά-του Ιστορίας της Ελληνικής, για το που μου άνοιξε τα μάτια (πόσο λίγος και πόσο ερασιτέχνης είμαι) γνωρίζοντάς-μου ολόκληρη πραγματεία 400 σελίδων (βλ. υσμ 12).